

The Abraham Arbesfeld Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

On Learning Zohar

Rabbi Aharon Kahn
י"ח אייר תשע"ז • May 14, 2017

(1) רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ב הלכה יב

צוו חכמים הראשונים שלא לדרוש בדברים אלו אלא לאיש אחד בלבד והוא שיהיה חכם ומבין מדעתו ואחר כך מוסרין לו ראשי הפרקים ומודיעין אותו שמץ מן הדבר והוא מבין מדעתו וידע סוף הדבר ועומקו, ודברים אלו דברים עמוקים הם עד למאד ואין כל דעת ודעת ראויה לסובלן, ועליהם אמר שלמה בחכמתו דרך משל כבשים ללבושך כך אמרו חכמים בפירוש משל זה דברים שהן כבשונו של עולם יהיו ללבושך כלומר לך לבדך ואל תדרוש אותם ברבים, ועליהם אמר יהוה לך לבדך ואין לזרים אתך, ועליהם אמר דבש וחלב תחת לשונך, כך פירשו חכמים הראשונים דברים שהן כדבש וחלב יהיו תחת לשונך.

(2) רמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ד הלכה יג

ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצות האלו הם שחכמים הראשונים קוראין אותו א פרדס כמו שאמרו ארבעה נכנסו לפרדס, ואף על פי שגדולי ישראל היו וחכמים גדולים היו לא כולם היה בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על בוריין, ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר, ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצות, ואף על פי שדברים אלו דבר קטן קראו אותן חכמים שהרי אמרו חכמים דבר גדול מעשה מרכבה ודבר קטן הוויות דאביי ורבא, אעפ"כ ראויין הן להקדימן, שהן מיישבין דעתו של אדם תחלה, ועוד שהם הטובה הגדולה שהשפיע הקדוש ברוך הוא ליישוב העולם הזה כדי לנחול חיי העולם הבא, ואפשר שידעם הכל קטן וגדול איש ואשה בעל לב רחב ובעל לב קצר.

(3) שולחן ערוך יורה דעה הלכות תלמוד תורה סימן רמו סעיף ד

חייב אדם לשלש למודו, שליש בתורה שבכתב, יב' דהיינו הארבעה ועשרים; שליש במשנה, יג' דהיינו תורה שבעל פה, ופירושי תורה שבכתב בכלל זה; שליש בתלמוד, יד' דהיינו שיבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו, ויוציא דבר מתוך דבר, וידמה דבר לדבר וידון במדות שהתורה נדרשת בהם עד שידע היאך עיקר המצות והיאך יוצא האסור והמותר וכיוצא בזה, דברים שלמד מפי השמועה. כיצד, היה בעל אומנות ועוסק במלאכתו ג' שעות ביום וט' בתורה, קורא ג' מהם בתורה שבכתב, ובג' תורה שבעל פה, ובג' יבין דבר מתוך דבר. טו' במה דברים אמורים, בתחילת לימודו של אדם. אבל כשיגדיל בתורה ולא יהא צריך ללמוד תורה שבכתב ולא לעסוק תמיד בתורה שבעל פה, יקרא בעתים מזומנים תורה שבכתב ודברי תורה שבעל פה, כדי שלא ישכח דבר מדיני התורה, ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד לפי רוחב לבו וישוב דעתו. הגה: טז' ה וי"א שבתלמוד בבלי שהוא כלול במקרא, במשנה וגמרא, אדם יוצא ידי חובתו בשביל הכל. (טור בשם ר"ת וע"פ ע"ל סי' רמ"ה ס"ו). יז' ואין לאדם ללמוד כי אם מקרא, משנה <ב> <ג> וגמרא והפוסקים הנמשכים אחריהם, ובזה יקנה העולם הזה והעולם הבא, ו אבל לא בלמוד (ד) שאר חכמות. (ריב"ש סימן מ"ה ותלמידי רשב"א) יח' ומ"מ מותר ללמוד באקראי בשאר חכמות, יט' ובלבד שלא יהיו ספרי מינים, וזהו נקרא בין החכמים טיול בפרדס. ואין לאדם לטייל בפרדס רק לאחר שמלא כריסו בשר ויין, והוא לידע איסור והיתר ודיני המצות (רמב"ם סוף מדע ס"פ ד' מהל' יסודי התורה).

(4) ביאור הגר"א יורה דעה סימן רמו ס"ק יח

(יח) ומ"מ מותר כו' וזהו נקרא כו' ואין לאדם כו'. הוא מדברי הרמב"ם ומפרש שזהו ד' שנכנסו לפרדס ולכך נענשו שהיו כולם רכים בשנים חוץ מר"ע ואחר אמרו בגמ' (חגיגה ט"ו ב') מפני שהיו ספרי מינים כו' ור"א אמר לא קשאי (שם י"ג א'). אבל לא ראו את הפרדס לא הוא ולא הרמב"ם. ולשון הרב אינו מתוקן שאם זהו פרדס היאך אמר אבל לא כו' אין לך קיבול שכר יותר מזה כמ"ש

(סוכה כ"ח א' וב"ב קל"ד א') דבר קטן הוויות דאביי ורבא דבר גדול כו' ועש"ך.
ואמת שאין לאדם לטייל כו' כמ"ש בחגיגה י"ג א' אין מוסרין סתרי תורה כו' וכנ"ל:

(5) דרישה יורה דעה סימן רמו אות ב

ויפנה כל ימיו לתלמוד בלבד וכו'. ואין לו לאדם ללמוד כי אם מקרא משנה והתלמוד והם הגמרא והפוסקים ובזה יקנה העולם הזה והעולם הבא אבל לא בלימוד שאר החכמות אבל מכל מקום מותר ללמדן באקראי ובלבד שלא יהא ספרי מינין וזה נקרא בין החכמים טיול בפרדס ואין לו לאדם לטייל בפרדס כי אם לאחר שמילא כריסו מבשר ויין והוא לידע דיני איסור והיתר ודיני מצות כ"כ הרמב"ם בספר המדע (הל' יסודי התורה פ"ד הי"ג) ועיין בפרק א' דת"ת (הי"ב) שאחר שכתב שם כדברי רבינו שישלש אדם ימיו וכו' סיים וכתב זה לשונו והענינים הנקראים פרדס בכלל הגמרא הן עכ"ל בדפוס הקטן ובדפוס הגדול נדפס שם בכלל התלמוד הן. ודבריו תמוהין לע"ד בזה כי לע"ד פרדס הנזכר רצונו לומר החכמה הטבעית ואיך כללו בכלל גמרא ותלמוד. וצריך לומר שפרדס רצונו לומר על דרך אמרם (חגיגה יד ב) ארבעה נכנסו לפרדס ובאו להשיג מה למעלה ומה למטה והוא חקירות עיונית אלהיות. ואפילו בזה כתב הרמב"ם שאף על פי שבכלל הגמרא הוא מכל מקום לא ילמדנו כי אם אחר שמילא כריסו ממקרא משנה ותלמוד:

(6) ש"ך יורה דעה סימן רמו אות ו

אבל לא בלימוד שאר החכמות. כגון ספרי הפילוסופים ותכונה וחכמת הקבלה וכיוצא בהן ואין לשון הרב מתוקן שכתב וזהו נקרא בין החכמים טיול בפרדס כו' משמע שכל שאר החכמות זולת הש"ס נקרא טיול בפרדס ואינו כן שהרמב"ם כתב בספ"ד מהל' יסודי התורה שעניני מעשה בראשית ומעשה מרכבה הם שחכמים קוראים אותו פרדס כמ"ש (בפ' אין דורשין) ארבעה נכנסו לפרדס ואף ע"פ שגדולי ישראל וחכמים גדולים היו לא כולם היו בהן כח לידע ולהשיג כל הדברים על בורייך ואני אומר שאין ראוי לטייל בפרדס אלא מי שנתמלא כריסו לחם ובשר ולחם ובשר הוא לידע האסור והמותר וכיוצא בהם משאר המצות ואף ע"פ שדברים אלו דבר קטן קראו אותן חכמים שהרי אמרו (בבבא בתרא דף קל"ד ע"א) דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הוויות דאביי ורבא אף על פי כן ראויין הן להקדימן שהם מיישבים דעתו של אדם תחלה ועוד שהם הטוב' הגדולה שהשפיע הקדוש ברוך הוא לשוב העוה"ז כדי לנחול חיי העוה"ב ואפשר שיודעים הכל קטן וגדול איש ואשה בעל לב רחב ובעל לב קצר ע"כ גם בדרישה נסתבך בלשון זה שכתב הרב ולא עיין רק בדברי הרמב"ם שבפ"א מהל' ת"ת שסיים שם וז"ל וענינים הנקראים פרדס בכלל הש"ס הן וכתב עליו וז"ל ודבריו תמוהים לפע"ד כי לפע"ד פרדס הנזכר ר"ל חכמות הטבעיות ואיך כללו בכלל הש"ס ונ"ל שפרדס ר"ל ע"ד שאמרו ד' נכנסו לפרדס והוא חקירה עיונית אלהית ואפי' אזה כתב הרמב"ם שאע"פ שבכלל הש"ס הן מ"מ לא ילמדנו רק אחר שמילא כריסו ממשנה וש"ס עכ"ל ואילו ראה דברי הרמב"ם שבספ"ד מהלכות יסודי התורה שהבאתי לא כתב כן גם המקובלים ושאר האחרונים הפליגו בדבר שלא ללמוד חכמת הקבלה עד אחר שמילא כריסו מהש"ס ויש שכתבו שלא ללמוד קבלה עד שיהא בן ארבעים שנה כמ"ש בן ארבעים לבינה בשגם שצריך קדושה וטהרה וזריזות ונקיות לזה ורוב המתפרצים לעלות בחכמה זו קודם הזמן הראוי קומטו בלא עת כמ"ש כל זה בד' חכמי האמת:

(7) של"ה מסכת שבועות פרק נר מצוה, נב-נד

נב. ולאחר שמילא כריסו במקרא במשנה ותלמוד, יתעסק באימה וביראה, בקדושה ובטהרה, בחכמת הקבלה, בזהר ובתקונים ובמפרשי דבריהם, וביתר ספרי הקודש השואבים ממי באר הזהר. וכבר נתחברו על זה פסקים הרבה בלימוד חכמת הקבלה. וכלל העולה, שמחויב האדם לידע את שמו

יתברך, ומי שלא ראה זו החכמה, לא ראה מאורות מימיו, 'והכסיל בחושך הולך'. וכבר הוזכרו עניינים אלו בארוכה למעלה (בחלק א') בפרק עשרה מאמרות, במאמר [ראשון] (מאות כ' ואילך), בביאור פסוק (דברי הימים - א כח, ט) 'דע את אלהי אביך'.

נג. ומצאתי כתוב (בדרך חיים למהר"ם די לונזאנו, דפוס לבוב תרצ"א בדף נט.): כמו שיש בסוחרים מי שאינו מרויח רק ארבעה או חמשה לבנים ליום, להיותו תופר בגדים גסים, ומי שהוא מרויח עשרים או שלשים לבנים ליום, להיותו תופר בגדים דקים ומעולים, וכן נוקב מרגליות ירויח דינר זהב ביום, ונוקב כלי זכוכית לא ירויחנו בשבוע אחד, והכל אומנים, אם כן בשכר המצות, יותר ישתכר ביום אחד מי שיודע סודם, ממה שישתכר בשבוע אחד הבלתי יודע סודם. המשל, ראובן שמעון לוי אכלו כאחד, גד נפתלי דן אכלו כאחד. לוי המקובל, זימן ובירך ברכת המזון, וכוס של ברכה בידו, וכיון למה שראוי לכיון. דן הבלתי מקובל זימן גם הוא בחבורתו, ובירך ברכת המזון וכוס של ברכה בידו, ולא כיוון לסודות הברכה, כי לא ידע. הנה שניהם מצוה אחת עשו, אך יש יתרון לשכר לוי משכר דן, כיתרון האור מן החושך, ועל זה הדרך שאר המצוות, וזהו פשוט ליודעי חן. הן אמת, שכמו ששכר היודע סודות המצות גדול מאוד, משכר הבלתי יודע, כך עונשו כשיעבור עבירה או יבטל מצוה, גדול מאוד מעונש הבלתי יודע. ומכל מקום, לא האדם בן חורין ליבטל הימנה, ולומר לא היא ולא שכרה, כי על מנת כן עברנו בברית ה' אלהינו ובאלתו, לעשות כל מה שהוא חפצו, ובבטלנו רצונו, יפקוד בשבט פשעינו, ולא נפרוק עולו מעל צוארינו, באמור לא מדבש הקבלה ולא מעוקצה, כמו שאמרו שעיר ופארן במיאנם התורה (ראה עבודה זרה ב ב). ואולם צריך לידיעה ההיא שני תנאים. האחד, לב נבון מלא מיראת ה' ואהבתו. השני, שקידה רבה על ספר הזהר (עכ"ל).

נד. במסכת ברכות דף (כ') [כ"א] (ב): העוסק במעשה מרכבה, אינו פוסק אפילו ל'אמן יהא שמיה רבא' כו'. על כן העוסק בחכמת הקבלה, צריך שלא יסיח דעתו מהענין אשר עוסק, עד גמר אותו הענין. ואין צריך לומר שלא ישיח חס ושלום שום שיחה, והוא בקל וחומר בנו של קל וחומר, דאפילו בדברי תורה דעלמא אמרו רבותינו ז"ל (חגיגה יב ב) המפסיק בשיחה מאכילין אותו גחלי רתמים. אשרי שומר פיו ולשונו ובתורת ה' יתגה.

(8) שם הגדולים לחיד"א מערכת ספרים אות ב: בהיר

ונראה שהכונה הוא התחיל לחבר ספר בקבלה בפרסום. כי האף אמנם שכל דברי רז"ל הם בנויים על חכמת האמת וכמו שאמר רעיא מהימנא בפ"י דכל התלמוד נתיסד על רזין דאורייתא. מ"מ הלבישו הדברים מאד שאינו ניכר כלל כי הם המדברים סודי התורה. אבל ר' נחוניא בן הקנה התחיל לחבר ספר שניכר שהם סודות:

וזו תשובה השבתי למשכיל אחד ששאל על אשר כתבו גורי האר"י זצ"ל שלימוד הזוהר הוא תקון גדול להאיר הנפש ולקדשה והרב זצ"ל נתן תקון לבעל תשובה ללמוד חמשה דפין של תורה בכל יום אף על גב דלא ידע מאי קאמר דקריאתה זו הללא להאיר הנפש ולתקנה. ונראה כי דווקא לימוד הזה יש בו סגולה זו יותר על למוד משנה ותלמוד ומקרא והוא פלא כמה כחו גדול מכל התורה אם למקרא ואם למשנה. אלו דבריו. ואני אמרתי לו דע כי אין ספק כי כל למוד בתורה הקדושה נשא ורם והוא מרומים ובפרט אם יהיה לשמה באמיתות ודאי בונה בשמים מעלותיו ומתקן העולמות ומיחד הדודים. ואפילו מארי רזין חוב"ת גברא ללמוד מקרא משנה והלכה דבר יום ביומו כאשר דבר בקדשו רבינו האר"י זצ"ל וכמעשהו ממנו. אמנם אשר גדל למוד הזה היינו שהמקרא ומשנה והתלמוד הם מלובשים מאד ואינו ניכר בהם הסוד כלל. לא כן זה שמדבר בסודי התורה בפירושו ואין פתי הקורא שלא יבין דרך כלל כי דבריו בעמקי רזי התורה. ולכן להיות סתרי תורה גלויים בלי לבוש הן מזהירי"ן ומאירים הנפש ואף על גב דבצד מה דבריו סתומים וחתומים מאד היינו להבין סתר עליון בעצם ולידע תוכן הדברים על בוריין ועל מתכונתן דודאי צריכא רבה ולא יובנו הדברים כ"א מפי חכם גדול לאזן מקבל

מבין. ברם בכללות ניכר היותן רוזין עילאין והדברים עושים רושם בשרשיהם עליונים למעלה:

(9) שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - יורה דעה סימן עד

ומעתה כיון שעלה בידינו שאין היתר פוסל וחסרון אות ודאי שפוסל בתורה וא"כ אני אומר אם הייתי מסופק בנוני"ן המנוזרין אם המה בין הפרשיות או נו"ן של בנסוע ומתאוננים עצמן אז מספיקא יותר ראוי לעשות בין הפרשיות שאז ממנ"פ אם כיונו הדבר מה טוב ובא"ל אין כאן אלא חשש יתר. אבל בנו"ן של בנסוע עצמה וכן במתאוננים אם לא כיונו לפי דעת רז"ל אז חסירות שתי אותיות בתורה מאמצע התיבה דהא ודאי שנו"ן מנוזר אין תורת אות עליו אם לא שקבלנו כך מסיני וא"כ יש כאן חשש חסרון הפוסל ויותר יש לנו להכניס בספק יתירות מבספק חסרון וקלקול התיבה. וזה פשוט וברור לדעתי. וכ"ז אם לא היה בידינו לברר דעת חז"ל מה שכיונו בסימנים הללו אבל ת"ל יש בידינו לעמוד על דעת רבותינו בעלי התלמוד מה היה בכוונתם בסימנים הללו אם על הפסק הפרשיות כדעת רש"ל או על נוני"ן המנוזרין ואם על הנוני"ן על איזה מהנוני"ן וכאשר אאריך קצת בזה לסתור דברי מהרש"ל. והנה בדברי הזוהר אין רצוני להאריך ומה מאד חרה אפי על אלו העוסקים בספר הזוהר ובספרי הקבלה בפרהסיא פורקים עול תורה נגלית מעל צוארם ומצפצפים ומהגים בספר הזוהר וזה לא עלה בידם ועי"ז תורה משתכח מישראל ולא עוד אלא בדורותינו נתרבו המינים מכת הש"ץ שחיק טמיא היה ראוי לגדור גדר בלימוד הזוהר וספרי הקבלה. והנה אין הזמן להאריך בזה ועכ"פ אין מורין הלכה מן הזוהר ואין רצוני להאריך בכוונת הזוהר כי אין לי עסק בנסתרות ובמה שהורשיתי אתבונן.

(10) שו"ת משנה הלכות חלק ז סימן רכ

עוד להנ"ל, בענין לימוד הקבלה בזמן הזה

בענין לימוד קבלה שכתב בספר אבן שלמה מהגר"א ז"ל שלימוד זה מביא גאולה לעולם ותמה שלא כתבתי בספרינו משנה הלכות ולא בשאר ספרי מענין לימוד קבלה כלל. הנה בזה אומר אני כי ודאי דברי הגר"א אמת ויציב וכן מבואר מתלמידי בעש"ט. אמנם כבר מבואר ברמב"ן דלימוד קבלה צריך דוקא מרבי מובהק שקבל קבלה אמיתית וכ"כ בשו"ת חו"י למעיין שם וגם לאחר שלמד תורת הנגלה ומי לנו כרבינו הגדול הגר"א ז"ל אשר זכה לשתי שלחנות שכל רז לא אנוס ליה בתורת הנגלה ובתורת הנסתרת ואנן יתמי דיתמי הלואי שנוכל ללמוד תורת הנגלה ולעמוד על בוריה ועל כל דיניה. ושמעתי בשם מרן הגה"ק אדמו"ר מצאנז בעל ד"ח ז"ל, שפעם בא אצלו אדם גדול בתורה להתייעץ שרוצה ללמוד חכמת הקבלה ושאלו הגה"ק ז"ל תגיד לי האם יש במציאות אצלם באיזה פעם כשעומד בשמנה עשרה שיהיה לו איזה מחשבה זרה בשעת התפלה או שלא יכוין באחת מהברכות או באיזה תיבות והשיב לו הגדול לפי תומו נא עס קען זיך טרעפן אמענטש איז נאר אמענטש כמובן, ואז פתח רבינו הגה"ק מצאנז את פיו בגערה אין שמונה עשרה האט ער אין זינען מחשבות זרות אין קבלה וויל ער לערנען קודם דארף מען זיך לערנען דאווענען. ומה נאמר הלואי ונוכל לדעת מה שצריך בחכמת הנגלה. ויאמין לי כי אני עסוק כמעט כל היום והלילה זה שנים רבות בתורת הנגלה בהלכות ושאר ענינים ועדיין לא זכיתי לידיעת התורה מי שהשם זכהו ודאי חכמת הקבלה קדושה היא. אמנם מי יכול לעמוד על כל ובפרט בדור הזה דור השפל שלפני שלשים שנה היינו תחת ממשלת הנאצים ימ"ש.

ומה שכתב הגר"א ז"ל דלימוד הקבלה מקרב את הגאולה. הנה על הרבה דברים נאמרו ובגמרא אמרו אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלו, ובזוהר הקדוש אין ישראל נגאלין אלא בשביל תנויי. ופשוט דבזכות לימוד תורת הנגלה נמי בא משיח וכל הלומד תורה לשמה בנגלה נמי מקרב הגאולה וגדולה צדקה שמקרבת את הגאולה ומאן יכול להבחין יתן ה' שנזכה לקרב הגאולה ולקדש ש"ש

ולביאת משיח צדקינו בב"א. וקצרתי בדבר זה שאין דעתי נוחה להרבות דברים בזה. וכבר התחילו לתרגם חכמת הקבלה בענגליש ולמדים קבלה בענגליש אפילו ר"ל אינם יהודים ולבי לפמי לא גליא. ודאי מי שזכה לשתי שלחנות אשרי לו ויהי חלקנו עמהם, אבל לאו כל אדם זוכה.

(11) שו"ת דברי יציב חלק יורה דעה סימן קלז

א. בענין לימוד חכמת הנסתר ב. לימוד לתלמיד שאינו הגון

ב"ה, קרית צאנז, י"א כסלו תשכ"ט

א) קבלתי מכתבו גם הראשון במועדו, והאמת היא שיש לעיין בלשון קדשו של א"ז בתשובות דברי חיים ח"ב יור"ד ריש סי' מ"ז שכתב, דהלא זה חיינו לעסוק כל היום בגופי תורה והלכות ופולפול ולהשיב לשואלי דבר, ואין אנו עוסקים בחכמת הקבלה מתוה"ק רק בשעה שב"א על מטתם ואנחנו מנודים שינה, אבל עיקר עסקינו בש"ס ובפוסקים עיין שם.

אמנם א"ז מזידיטשוב זי"ע, שהיה שר בית הזהר ומארי דרזין, הקיל קצת בלימוד חכמת הקבלה לפשוטי עם לכאורה, אבל לך נא וראה אזהרותיו בספה"ק סור מרע בתנאים שהתנה עם הבאים בסוד ה', דשורש ומקור לכל שילמוד החכמה ויעסוק בה לשמה. ובאזהרה א' דעיקר לימוד לגמור ולקיים כל הכתוב בספר וכו' ואז יעיד עליו יוצר בראשית שלא יגיע אליו שום היזק וכו'. ובאזהרה ד' ממהרצ"ו, לקיים כל מילי דרבנן ולתקן המעוות ושלא לבוא לידי חטא אפי' שוגג. ואם כי א"ז כתב שם דמכל מקום אם ח"ו נלכד באיזה מעשה אשר לא יעשה אל יהיה נסוג אחור לעזוב קדושתו ולעזוב בשביל זה לימודו וכו', אמנם תעשה תשובה ותבקש מבעל הרחמים ויתכפר לך וכו', ותמיד בכל עת ובכל שעה יזכור בוראו ית' ויפשפש במעשיו וכו' עיין שם. חמישית, יזהר מהכעס והגאות וכו'. ובאזהרה ו' ז' ח' הרחיב הדיבור באזהרה על עניני טהרה ופרישות, וכתב שם לענין השינה שלא תהיה כשינת הבהמה אבל תכלית השינה תעיין בכוונת ק"ש שעל המטה וכו' ואם אתה אין באפשרי לא תוכל לעלות כי הכלל בזה שלא להונות את עצמו ולמדוד הכלי שלו לכל תנועות עבודה תמה אם הוא זכאי והגון לדבר גדול וכו'. ובאזהרה י', שימנע מכל דיבור שאינו של מצוה ושכל דיבוריו יהיו בתיקונים ויחודים עיין שם. ובח"ב בעשה טוב התקנות והאזהרות שיתנהגו אלו החפצים להנות מאור פני מלך חיים. ואף שמלהיב ומעורר בספה"ק הנ"ל את לבות כל ישראל לעסוק בחכמה זו, מ"מ התנאי לזה הם ההנהגות והאזהרות, שמי שלא נזהר בהם הוא כקוצץ בנטיעות ח"ו. ומי לא יירא ולא יפחד בעוה"ר בדור הזה שכולנו רחוקים מאזהרותיו.

וכבר נאמר [תהלים נ' ט"ז] ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי. והגדר של רשע, עיין לא"ז בהקדמה לדרך פקודיך הקדמה ו' דמקרי רשע בעבר עבירה דדבריהם, עיין שם מה שהאריך לענין עדות ושעפ"ז זעירין אינון הכשרים לעדות גם מדבריהם עיין שם. וראה גם להרב התניא בלקוטי אמרים פי"ב בגדר בינוני, שלא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם ולא נקרא עליו שם רשע אפי' שעה אחת ורגע אחד כל ימיו עיין שם. ובפי"א שם, דרשע וטוב לו שהטוב כפוף להרע, ויש שהכפיפה והביטול אצלו מעט מזעיר ואף גם זאת אינו בתמידות ולא תדיר לפרקים קרובים אלא לעתים רחוקים מתגבר הרע על הטוב וכו', לדבר אבק לשה"ר ליצנות וכה"ג, או במחשבה לבד הרהורי עבירה וכו', או שהוא שעת הכושר לעסוק בתורה והוא מפנה לבו לבטלה וכו', שבאחת מכל אלה וכיו"ב נקרא רשע בעת ההיא עיין שם. והדברים מחרידים שאף שהוא רק לעתים רחוקות ואח"כ מתחרט ובאים לו הרהורי תשובה שהוא מבחינת הטוב שבנפשם, מ"מ רשע מקרי....

...ו) ועכ"פ חזינן דגם בנגלות התורה לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול, ומכל שכן בחכמת הקבלה שע"ז פי' במדרש שמואל הנ"ל דנאמר ועשו סייג לתורה שלא לגלות סודות התורה לשאינם ראויים אליהם וכנ"ל, ואין היתר לאין תוכו כברו.

ולזה ברוב גלילות גליציא וכל מדינת פולין, לפי ידיעתי, לא היה כמעט מקום שקבעו לימוד ברבים

בזוה"ק ושאר ספרי קבלה. וספר התניא מורכב מספרי חקירה וקבלה גם יחדיו, וכן ספרו של א"ז דברי חיים עה"ת ומועדים. וספה"ק נועם אלימלך אף שכולו רזין דאורייתא מ"מ נכתב בסגנון שנראה שמובן גם לפשוטי עם [ועיין נתיב מצותיך שביל התורה אות ל"ב]. ורוב ספרי תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע דומים לזה, ולא גילו חכמת הנסתר ממש לרבים, ומכל שכן שלא הדפיסו, חוץ מסידורים שהיה הכרח להבאים בסוד השם לידע מה לכוין ולעלות בסדר העולמות, וזולת זאת הסתירו הכל במלבושים שונים וד"ל. ורק חסידים מובהקים אמיתיים שידעו לפי שורש נשמתם שראויים הם לאותה איצטלא, וטהרו וזככו גופם בזיכוך אחר זיכוך בכל התנאים והאזהרות הנ"ל וכיו"ב, עסקו בספרי הנסתר, ובהסתר עד כמה שידם מגעת.

ואם כי מע"כ שרב בעיני ידעתיו שחילו באורייתא וזכה להיכנס לטרקלין ובודאי נכנס בשלום ויצא בשלום, אך היות שמע"כ שואל אותי בענינים כאלו שאינני עוסק בהן אפי' בזמן שבנ"א ישנים, ההכרח אתי להודיעו הדרך המקובלת לנו מאבוה"ק ורבוה"ק זי"ע. ומאז ששאל אותי בדברי העטרת זקנים שנדפס על הגליון בשו"ע אור"ח שניתן לרבים השבתי לו [עיין שפע חיים מכתבי תורה ח"ג סי' קצ"ח], וכן במה שנוגע להלכה הנגלית שאני, אבל לא להשיב על עניני נסתר. שיש לי ב"ה לערך אלף ספרי שו"ת ולא ראיתי שו"ת שיעסקו בעניני קבלה, ורק לפעמים בדרך אקראי נשתרבו איזה ענין בתוך תשובה מה שמקושר עם הנגלה, ויש לי הרבה שו"ת מתלמידי הבעש"ט וגם בהם המדובר הוא רק בנגלות התוה"ק. ומזה סימן מובהק שלא היתה דרך הכבושה לרבותינו לשאול ולהשיב בענינים כאלו, ואם לא תדעי לך היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן [שיר השירים א' ח'], ואין לנו אלא מה שראינו אצל אבוה"ק זי"ע.

ועובדא ידענא שאא"ז מצאנו נתגלה בחלום לאחר הסתלקותו לאא"ז בעל ייטב לב ואמר לו, בתור מחותן וידיד נאמן הנני מייעץ אתכם שתעסקו יותר בנגלות התורה מבנסתרות, ושני ידידים היו לי כשהייתי בעלמא הדין שיעצתי להם זאת, אחד קיבל דברי ואחד לא, זה ששמע בקולי אינו מתחרט והשני מתחרט ע"ז כעת, ע"כ הנני ג"כ מייעץ אתכם כנ"ל. ודי בזה לידע דרך האמת והנכון לדורותינו אלה....

(12) מטה משה [תלמיד המהרש"ל] עמוד התורה שער ב - באיכות הלימוד

וכן מציינו בגדולי עולם בעלי פלפול שלא היו בקיאים באגדות, כמו שמצינו כמה פעמים בתלמוד. ואיתא בפרק הפרה (ב"ק נה א) שאמר ר' חייא בר אבא לרבי חנינא בר עגיל, כלך אצל רבי תנחום שהיה רגיל אצל ר' יהושע בן לוי שהיה בקי באגדה. שמענין מהא תרתי, דרבי חייא בר אבא לא היה בקי וריב"ל היה בקי. ובמסכת סופרים (פט"ז ה"ח) איתא, אמר ריב"ל אנא מן ימי לא אסתכלית גו ספרא דאגדתא, אלא חד זמן אסתכלית וכו', וסתרי אהדדי. אלא יש לומר הא דמסכת סופרים אמר בזמן שהיה עוסק בתלמוד ובפלפול לא היה עוסק באגדה, ואחר שמילא כריסו מהם היה לומד באגדה, והיה גם כן בקי באגדה. והא דפרק הפרה על סוף ימיו נאמר, ולא כאותן שאין להם סדר למשנתן ומבלים ימיהם באגדות, וחושבים כשהוא יכול באגדה לדרוש אין כמוהו, מורה ומתנשא עצמו לכל לראש, אף שבשדה התלמוד אינו יכול לזרוע ולחרוש.

ואחר לימוד האגדה יכניס לפני ולפנים במעשה בראשית ומעשה מרכבה, כמו שכתב בעל עבודת הקדש (ח"ג פכ"ד) מתוך מדרשו של רשב"י ע"ה. וז"ל, למדנו שצריך האדם להתעורר מעצמו להיות מאוהבי התורה וחושקיה, ולשקוד על דלתותיה יום יום. ובזה הכין עצמו לקראתה, והיא בראותו טוב לבבו תאהבנו ותמשכנו אליה, ותעוררנו מעט מעט, למטה בתחלת התעוררותו תאכילנו הקל קל תחלה, דברים פשוטים דרך דרש, שאין בהם זולת פשוטם בהרבה דרשות שבאו בתלמוד. וכשתראה שעדיין נכספה וגם כלתה נפשו אליה ושוגה תמיד באהבתה, וחפץ להיות מבני ביתה ומשרתיה, תטעימנו דברים יותר עמוקים ברמז, ותמשיל לו משלים וחידות יהיו לו אותות ורמזים אל דברים

נסתרים ונעלמים אשר בלבה, והיא הנקראת אגדה, בהרבה דברים הבאים בתלמוד ובמדרש רז"ל, וחוברו בה ספרים מזכירים אותם במדרשו של רשב"י ע"ה יאמרו ובספרא דאגדתא, מהם יעמוד החכם על סתרי תורה וחכמות אלהית. ואמרו בספרי (דברים פמ"ט) אתה רוצה להכיר את מי שאמר והיה העולם יעסוק באגדה. הרי שמתוך האגדה יעמוד החכם על סתרי תורה, שהוא מעשה בראשית ומעשה מרכבה, כמו שפירש רש"י בפרק אין דורשין (חגיגה יג. ד"ה סתרי).

ובפירוש דמעשה בראשית ומעשה מרכבה יש דעות חלוקות. דעות הרב המורה (מורה נבוכים, פתיחה ד"ה המאמר) כי מעשה בראשית הוא חכמת הטבע, ומעשה מרכבה מה שאחר הטבע, ורבים נמשכים אחריו. והריטב"א זה לשונו בפרק הישן (סוכה כח א) על מאמר דבר גדול זה מעשה מרכבה, כתב רז"ל, דבר גדול מעשה מרכבה, פירוש מרכבה העליונה הקדושה, שלא נסתכלו בה הנביאים מעולם, וסודה ידוע לבעלי האמת. וכתב עוד, הויות אביי ורבא הם קושיות ותירוצים וספיקות שלהם שלא נתבררו להם מפני שלא ירדו לעומקו של תלמוד כחכמים הראשונים, לפי שהיה זה מחסרון ידיעה קרי ליה דבר קטן בערך חכמת המשנה, אבל גדול הוא מכל חכמת הגוים. וזה הפירוש אמת הוא לכל המאמין, ולא כמו שפירשו הם, האלהים יכפר בעדם עכ"ל. והרשב"א ז"ל בפירוש האגדות (שם) האריך במאמר זה, וכתב בזה הלשון, ועל זה קראו דקדוקי אביי ורבא בסגולת המצוות דבר קטן, ומזה יצא להם באמת ביטול העשייה בכלל המצוות בתפלה ותפלין ובהיתר ואיסור, ואינן נותנין דעתם רק לתלמוד ספרי חכמי האומות פילוסופיה וטבעי הכוכבים, וזהו לדעתם מעשה מרכבה שלא הניח ר' יוחנן בן זכאי. וזה באמת אבדון ומות, וכל האומר כן נבדל מקהל גולה ואין לו עסק במצוות ע"כ....

...ונמצא שעסק מקרא ומשנה ותלמוד הוא העיקר, ומעשה בראשית ומרכבה הן לדעת הרמב"ם וסיעתו, הן לדעת החכמים המפרשים שהוא הקבלה האמתיות, אינם אלא כדבר הנאכל לשובע. ואמשול לך משל, למלך שזימן עבדיו לסעודה, ונותן לפניו לחם ובשר ויין לאכלו לשובע נפשם, גם נתן לפניו דבש מיני מתיקות לקינוח הסעודה. הטפח התאווה תאווה לאכול מיני מתיקות ומניח המאכלות כולם, וכשהוא עומד משלחנו עדיין הוא רעב ללחם וצמא למים, גם מה שאכל יקיא אותו, כמו שאמר שלמה עליו השלום (משלי כה, טז) דבש מצאת אכול דיך פן תשבענו והקאתו, ונמצא בטנו ריק מכל. אבל החכם אוכל לשובע נפשו מבשר ולחם ויין, ואחר כך יטעום מעט דבש ומיני מתוק לקינוח הסעודה, ואז הוא שבע ודשן וטוב לב משתה תמיד. המלך הוא ה' צבאות מלך הכבוד, שזימן לפניו עבדיו הם עמו ישראל, כי לי בני ישראל עבדים (ויקרא כה, נה). הסעודה היא התורה הקדושה שהיא מזון הנפש. ונתן לפניו לחם, הוא התלמוד, כדדרשינן בחגיגה (יד א) כל משען לחם, אלו בעלי תלמוד, שנאמר (משלי ט, ה) לכו לחמו בלחמי. ובשר אלו שמענות, כן איתא בספרי (האזינו פיסקא שיז) חלב בקר עם חלב צאן עם חלב כרים (דברים לב, יז) אלו קל וחומר וגזירה שוה, ותשובות ודינין. ויין, אלו בעלי משנה, כדאיתא במסכת סופרים (פט"ז ה"ג).

אבל אמרו, נמשלה המקרא כמים והמשנה כיון כו', דבש ומיני מתיקות הן המה מעשה בראשית ומעשה מרכבה, אשר במ הציץ בן זומא כשנכנס לפרדס, כשהיה חוקר ורואה בחדרי לבו, והשיג יותר מדאי ונפגע. דאיתא התם (חגיגה יד ב), עליו הכתוב אומר דבש מצאת אכול דיך וגו'. הרי החכמות הללו נמשלו לדבש. הטפח התאווה תאווה לאכול מיני מתיקות ומניח המאכלים כולם, הם אותם בני אדם המתעסקים באותן דברים, ויאמרו כי היא דרך סלולה להשיג ידיעת הבורא, ומניח המאכלים שהם התורה בכללה, כמו שכתבתי לעיל בשם רב האי גאון, ואז כשיעמוד הוא רעב ללחם זה לחמו של תורה. וצמא למים, היא התורה הנמשלה למים, גם מה שאכל יקיא, רצה לומר גם חכמה זו לא יקום אצלו, כמו שאירע לבן זומא במסכת חגיגה פרק אין דורשין (שם). ונמצא ריק מכל, כי יהיה חסר לב לא ידע מאומה. אבל החכם אוכל לשובע נפשו, הוא הצדיק אוכל לשובע נפשו, וממלא רעבון של תורה מבשר ולחם ויין, הוא המשנה והתלמוד והשמענות.

ואחר שמילא כריסו מהם יטעום מעט דבש, רצה לומר שילמד אחר כך החכמות הללו. אבל דוקא מרב

מובהק ובקי בחכמות הללו, דאם פירושם כדעת הרמב"ם שהוא חכמת הפילוסופיות, הלא כתבתי לעיל שאין ללמוד אותם כי אם ממלמד שיוכל להשיג אותן על אמיתתן. ואם פירושם שהוא סוד הקבלה הידוע לבעלי האמת, גם בזה כתב בעל עיקרים מאמר ב' פ"ח, אסור לעיין בספרי הקבלה אלא על פי הקבלה חכם מפי חכם, ואז הוא שבע ודשן, רצה לומר ואז הוא בעל תורה גמור, כמו שכתבתי לעיל בשם מדרשו של רשב"י.

וטוב לב משתה תמיד (משלי טו, טו), על דרך דאיתא בבבא בתרא (קמה ב) וטוב לב משתה תמיד, אלו בעלי תלמוד. ואשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו (מו"ק כח א). זהו שיעור מה שרצינו בזה השער.

(13) שו"ת וישב הים [לר' יעקב משה הלל] חלק ג סימן לב

האם בזמנינו יש עת רצון לגלות חכמת הקבלה לכל אדם, או כמאז כן עתה אין ללמדה אלא להראויים לה

שאלה: אקדם פני כת"ר לבקש שיבאר לן דעתו דעת תורה בענין התנאים הצריכים אל החפץ להכנס אל הקודש פנימה בלימודי תורת הסוד בכתבי האר"י ז"ל. ואם בזמנינו ישנם איזה קולות בענין זה, לומר שכל אדם יכול ללמוד חכמת הקבלה גם בלא קיום שום תנאים, להיות שדורנו הוא סמוך לביאת המשיח, והוא עת רצון לזה, להיות שיש צורך גדול בגילוי סתרי תורה כדי להחיש גאולתנו ופדות נפשנו התלויים בזה, וכפי שמפרסמים שמועות כאלו בראש כל חוצות.

גם טוענים רבים ואומרים, שמי שניסה ידו בלימוד הש"ס, ולא ראה בלימודו סימן ברכה, זהו סימן שלפי שורש נשמתו הוא צריך לעסוק בנסתרות התורה, ובלמוד זה יראה הצלחה. (ואכן ישנם כאלו שחושבים בעצמם שמצליחים). האם אכן יש מקום לכל אלו הטענות להתיר הלימוד לאלו שאינם תלמידי חכמים הבקיאים ומעיינים גם בנגלות תורתנו הקדושה.

וגם נא להודיענו דעת כת"ר מה הן החיובים מצד דקדוק ההלכה ותיקון המדות הצריכים אל הנכנסים אל גן הפרדס בזמנינו.

ובפרט רצוני לשאול בענין בעלי תשובה אשר חדשים מקרוב באו לחסות ולהסתופף בבית ה', וכבר בתחילת דרכם, לאחר שלמדו קצת גפ"ת, וטרם התחילו למלאות כרסם בש"ס ובפוסקים, תיכף הם קופצים ללימוד הנסתר, ומחפשים "חוויות רוחניות", ואינם מוצאים סיפוק מלימוד תורת הנגלה, באומרים שאינם מעוניינים לשמוע בלימודים שבעיניהם אינם רוחניים ומופשטים. וכל חפצם לדעת ולעסוק בענייני קבלה וסודות.

עוד רצוני לשאול כי בהיות שאני מלמד תלמידים בעלי תשובה, מה אם בכלל, מותר להציע לפניהם ולפני הקהל הרחב מחלק התורה הנקרא "נסתר", במטרה כדי לחזקן ולקרובן יותר לתורה ולשמירת מצוות.

גם רצוני לשאול בקשר ללימוד ספר הזוהר, מה דינו בזמנינו, הן בגירסא בעלמא והן בעיון, והאם בני אדם שלא למדו כתבי האר"י ז"ל מותר להם לעיין בפירושים לזוהר הקדוש. ואם מותר ללמוד זוהר מתורגם מלשון ארמי ללשון הקודש או לשאר לשונות גוים. על הכל אבקש תשובתו הרמתה.

תשובה:

למעשה סוגיא זו שורשיה בדברי חז"ל בש"ס מדרשים וזוהר, וענפיה מסתעפים במפרשיהם, ובספרי הפוסקים והמקובלים, באופן שכדי לבררה לאמיתתה הייתי צריך לקבוע עצמי לעיין בכל היקף הנושא, ולקבץ כל השיטות, ולזה אין הפנאי מסכים ומאפשר כעת. ועל כל פנים אזכיר בקצרה כמה מלשונותיהם של חז"ל בזה. ואלקטה באומרים מעט צרי ומעט דבש כפי יכולת הפנאי, גם מספרי המפרשים פוסקים ומקובלים, כדי שנדע להכיר הדרך הנכונה בכל זה.

תנאים מחז"ל לענין מי מותר ללמוד קבלה

א....הרי לן מזה שלדעת חז"ל, אין היתר למסור סתרי תורה לכל אדם, אלא לתלמידי חכמים מופלגים בתורה וביראת שמים, הרשומים למטה, ונושאים להם פנים גם למעלה, שבזכותם עומד העולם, הבקיאים בחדרי תורה, ומפולפלים וחרופים ובעלי סברה, שאין מי שיעמוד נגדם במלחמתה של תורה, שלכן הם היכולים להבין דבר מתוך דבר בסודות הנעלמים הנמסרים ברמז דק, ולא יחטיאו השערה לטעות בהבנתם. ועיין שו"ת יכין וכו' (חלק א' סימן קל"ה ד"ה שאלת ממני), ובספר עבודת הקודש למהר"מ גבאי ז"ל (חלק ד' פרק ב'), שפירשו באריכות לשונות הגמרא בזה. (ולפי המהרש"א שהבאנו לעיל בהגהה, לפחות בעינין שיהיה חכם ומבין מדעתו).

ובזוהר, במדרש הנעלם פרשת בראשית, המובא בזוהר חדש (דף י'), איתא וז"ל: אמר רבי יצחק, אין מגלים סתרי תורה אלא לאדם חכם, וקורא ושונה, ותלמודו מתקיים בידו, והוא ירא שמים ובקי בכל דבר, עכ"ל. הרי לן בפירוש שגם לדעת הזוהר, רק גדולי תורה ויראה רשאים לעסוק בתורת קבלה. ועוד ביארו בזוהר, שבני אדם הבלתי ראויים הניגשים אל הקודש, נדחים לבר. וכמו שאמרו בזוהר ברעיא מהימנא (פרשת נשא דף קכ"ג ע"א) וז"ל: ואית נטירין אחרנין, כגון נחשים ועקרבים ושרפים, ונטרין ההוא טוב, דלא ייעול תמן דלאו איהו ראוי למיעל, ואי לאו, כל חייביא הוו עאלין ברזין דאורייתא. [משמע שישנה תאוה גדולה לרשעים לדעת סודות התורה]. ובגין דא, מאן דאיהו חייבא, וייעול למנדע רזין דאורייתא, כמה מלאכי חבלה דאתקריאו חשך ואפלה, נחשים ועקרבים, חיות ברא אתקריאו, ומבלבלין מחשבתיה, דלא ייעול לאתר דלאו דיליה וכו', עכ"ל.

וכן איתא באדרא זוטא (דף רצ"ד ע"ב) וז"ל: בהאי אודנא תליין רזין עילאין דלא נפקין לבר, בגין כך היא עקימא לגו, ורזא דרזין סתימין ביה. [האוזן בפנימיותה, שביליה הם עקומים כדי שהסודות שנכנסו בה ישארו שם סתומים]. ווי להווא מגלה רזין. ובגין דהאי אודנא כניש רזין, ועקימותא דלגו נטיל לון, לא גלי רזין לאינן דעקימין בארחייהו, אלא לאינן דלא עקימין, הדא הוא דכתיב (תהלים כ"ה י"ד) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם, דנטרי ארחוי, ונטרי מלין. ואינן דעקימין בארחייהו נטלי מלין, ועיילין לון בבהילו, ולית בהו אתר לאתעכבא, וכל נוקבין אחרנין מתפתחין ביה, עד דנפקין מלין בנוקבא דפומא. [פירוש, שבני אדם אלו שעקומים במעשיהם, לומדים הסודות בחפזון ובשטחיות, וכבולעם כך פולטם לחוץ בבהילו לכל אדם]. ואלין אקרו חייבי דרא, שנואי דקודשא בריך הוא. במתניתא דילן תנן, כאילו קטיל גוברין, וכאילו פלח לעבודה זרה, וכלא בחד קרא דכתיב (ויקרא י"ט ט"ז) לא תלך רכיל בעמך לא תעמוד על דם רעך אני ה'. מאן דעבר על האי רישא דקרא [ומלמד סודות התורה לבני אדם שאינם הגונים וראויים] כאילו עבר על כלא. זכאה חולקיהון דצדיקיא דעלייהו כתיב (משלי י"א י"ג) ונאמן רוח מכסה דבר, נאמן רוח ודאי, דהא רוחא דלהון מאתר עלאה קדישא אשתליף, ובגין כך נאמן רוח אקרון. וסימן דא אוקימנא, ההוא דמגלה רזין [לאינם ראויים], בידוע דנשמתיה לאו איהו מגופא דמלכא קדישא. ובגין כך לית ביה רזא, ולא מאתר דרזא הוא, וכד תיפוק נשמתיה, לא אתדבקא בגופא דמלכא, דהא לא אתריה הוא. ווי להווא בר נש, ווי ליה, ווי לנשמתיה. זכאה חולקיהון דצדיקיא דמכסין רזין, כל שכן רזין עלאין דקודשא בריך הוא, עלייהו כתיב (ישעיה ס' כ"א) ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ, עכ"ל. והדברים מבהילים הרעיון, עד כמה חמור עון זה לגלות סודות התורה לבני אדם שאינם ראויים מפאת מעשיהם לאצטלא קדושה זו. ולעומת זאת כמה חשוב ונערך ואהוב למעלה מי שמסתיר הסודות מהבלתי הגונים, ומלמד דוקא לאנשי מעלה בעלי תורה ומעשים טובים, וככל הנ"ל.

ולכן גם היודעים בחכמה מצווים לנהוג בה כבוד, כי כבוד אלקים הסתר דבר, ולא הותרה בה הדיבור בכל מקום ובכל דבר. ובודאי דאין לפרסמה לאינם ראויים, וכמו שאמרו בחגיגה שם (דף י"ג ע"א): רב יוסף הוה גמיר מעשה המרכבה, סבי דפומבדיתא הוו תנו במעשה בראשית. אמרו ליה ליגמור לן מר מעשה מרכבה. אמר להו אגמרון לי מעשה בראשית. בתר דאגמרון, אמרו ליה ליגמרון מר במעשה

מרכבה. אמר להו תנינא בהו (שיר השירים ד' י"א) דבש וחלב תחת לשונך, דברים המתוקין מדבש וחלב יהו תחת לשונך. רבי אבהו אמר מהכא (משלי כ"ז כ"ו) כבשים ללבושך, דברים שהן כבשונו של עולם יהיו תחת לבושך, עכ"ל. ועיין שם עוד בגמרא הנ"ל, שביארו עד היכן היתר ההתעסקות והלימוד בסודות התורה אפילו לחכם ומבין מדעתו, וכן עד כמה מוסרים לו רק מראשי פרקים, דמכל זה מוכח שישנם גדרים וסייגים למי מלמדים החכמה, ואיך מלמדים אותה, ועד היכן מותר לדבר ולפרש, ואיך שצריכין להעלים ולקצר במסירתה, וישנם דברים שאסור בהחלט להודיעם בכל אופן, עי"ש.

עוד אמרו שם: אמר ליה רבי יוחנן לרבי אלעזר תא אגמך במעשה המרכבה, אמר ליה לא קשאי. כי קש נח נפשיה דרבי יוחנן. אמר ליה רב אסי תא ואגמך במעשה מרכבה. אמר ליה אי זכאי גמירתא מרבי יוחנן רבך וכו', ע"כ. הרי לן מזה שאין ללמוד החכמה בימי הצעירות, ושראוי ללומדה דוקא מגדולים.

ופירש שם המהרש"א וז"ל: מכאן תשובה לאותם אנשים שבדור הזה, שמבלים כל ימיהם בחכמת הקבלה גם בילדותם. ואם החכמה היא [הנקראת] חכמת הקבלה אינה נוגעת במעשה מרכבה [הנזכר בגמרא], לא ידענא למה לא הוזכרה זו החכמה בשום מקום וכו'. ולפי הנראה שחכמה זו נוגעת למעלה ממעשה מרכבה (ב), ויותר ראוי להסתירה ולא לגלותה. ובפרק עשרה יוחסין אמרתי בזה שיש למחות ביד הדורשים בחכמה זו ברבים, גם [הדורשים] בסוד ה', וכו' עכ"ל....

והנה, לא רק רבותינו הראשונים שלפני התגלות ופרסום ספר הזוהר כתבו כדברים האלו, אלא גם גדולי רבותינו המקובלים שהיו המלמדים והמחברים והמפרסמים סודות הקבלה בעולם לאחר גילוי ספר הזוהר, כתבו בפירוש ככל אותם התנאים והגדרים לאופני הלימוד ולהיתרו. ונביא מעט ליקוטים מלשונוניהם בזה.

כתב גדול המקובלים וראש המדברים בסודות הקבלה, הוא רבינו הרמ"ק ז"ל, בספרו אור נערב (חלק א' פרק ו') וז"ל: והנה הכת הטועה, היא קצת מבני דורנו, שאין להם מבוא, לא במקרא ולא במשנה ולא בגמרא, והם עוסקים בחכמה זו, ואין ספק שהם טועים טעות גמורה מכמה טעמים. הראשון שלא ראו אור הפלפול מימיהם, ולא נגה אורו עליהם, וקלקלו השורה, ואחזו להם דרך הנמשל בחכמה זו, עד שקרובים לטעות לדמות להם גשמות בדברים העליונים וכו', עכ"ל. ונביא לשונו בשלימות להלן, ונבאר דבריו בס"ד. ועיין שם עוד שכתב גם בשם הרשב"י שצריכים ליכנס לפנימיות החכמה בסדר המדריגות, מנגלה לנסתר עי"ש"ב.

וכן המקובל הגדול רבינו הרח"ו ז"ל, תלמידו המובהק של רבינו האר"י ז"ל, הגם שכתב הקדמה ארוכה וערוכה לעודד ולחייב לימוד הקבלה אל הראויים אליה, וכתב שגורמים אריכות הגלות וכל מיני צרות בעולם בהמנעם מללומדה, בכל זאת הזהיר שאין מבוא להכנס לגן הפרדס אלא לתלמידי חכמים וצדיקים הראויים אל האצטלא. וז"ל שם (בהקדמת שער ההקדמות): ואמנם אל יאמר אדם אלכה לי ואעסוק בחכמת הקבלה, מקודם שיעסוק בתורה ובמשנה ובתלמוד, כי כבר אמרו רבותינו ז"ל אל יכנס אדם לפרדס אלא אם כן מילא כריסו בבשר ויין, והרי זה דומה לנשמה בלתי גוף, שאין לה שכר ומעשה וחשבון עד היותה מתקשרת בתוך הגוף, בהיותו שלם ומתוקן במצוות התורה בתרי"ג מצוות וכו', עכ"ל....

וידוע שכתב רבינו הרח"ו ז"ל הקדמה מיוחדת לספרו "עץ חיים" הנקראת הקדמת "סור מרע ועשה טוב", והזהיר בה על ידי שבועה חמורה בשמו הגדול יתברך, שכל מי שירצה ללמוד בספרו עץ חיים, חייב בתחילה ללמוד ולקיים ככל אותם התנאים הכתובים באותה הקדמה, ולא יפיל מהם דבר ארצה, פן יחטא וינזק בהכנסו לפלטין של מלך בהיותו בלתי ראוי (ג). והרי לן מזה להדיא שלמרות שדעתו היתה לעודד את חכמי הדור שילמדו גם תורת הנסתר, על כל פנים, היינו דוקא ביחד וכפוף אל

התנאים שכתב שם. נמצינו למדים מזה לעניינינו, שאפילו בעת רצון, כגון בדרא בתראה, שראוי לעודד את לימוד הקבלה כדברי הרח"ו בהקדמתו, כדי שבזכות גילוי סתרי תורה יזכו להגאל, בכל זאת כל התנאים והמגבלות הכתובים בספרים במקומם הם עומדים.....

סיכומים והוראות מעשיות העולים לנו מתוך דברי האר"י ז"ל בנידון זה ד. יוצא לן מכל האמור בבירור דעת האר"י ז"ל בזה, שכדי שיוכל אדם לעסוק בסתרי תורה, צריך בתחילה שיהיה בקי בכל דיני התורה כדי שלא ישל בשום דקדוק שבהלכה. וצריך שימלא כריסו בשר ויין, דהיינו שיהיה בקי בש"ס ובפוסקים ובמדרשים וכו'. וגם צריך לעמול ולטרוח בפלפול לפחות חמש שנים, דהיינו לשאת ולתת להקשות ולתרץ על מנת ליישב הסוגיות ולבררן כסולת נקיה, באופן שיוכל מתוכן לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא. ואם לאחר חמש שנים של עמל לנסות ידו בזה לא עלתה בידו יפה להסיק מתוך העיון והפלפול מסקנות מבוררות לאמיתה של תורה, וליישב הדברים על ליבו ולזכרן. הנה בהיות שאינו קל העיון, ובעל זכרון להצליח בכך, יניח ידו מהפלפול כיון שעיקר מטרת הפלפול היא להגיע מתוכה לביורר ההלכה, וזה אינו עולה בידו. לכן עדיף שלא יוציא זמנו על פלפולים שאינם מעלים לו תועלת, ויקדיש כל זמנו ללימוד תורה בפשטות, והיינו שיעסוק בכל חלקי התורה לקנות ידיעות ביושר ההבנה. ובכלל סדרי לימודיו יקבע עת וזמן גם ללימוד הקבלה שהוא אחת מחלקי פרד"ס התורה שצריך כל אדם להשתלם בידיעתן אם קיים בעצמו התנאים הצריכים לזה, אבל מי שהוא קל העיון, וראה סימן ברכה בעמלו ויגיעו בפלפול הסוגיות להעלות מתוכן מסקנות ברורות, ומתברכים הדברים בלבו שלא ישכח מה שלומד, כיון שהכניע הקליפה בכח פלפולו וניפה הסוגיא כסולת נקיה, טוב לו שיעסוק כשעתיים שלש בפלפול בכל יום, ושאר היום יעסוק בעיקר חיוב לימוד התורה עצמה, שהיא ידיעתה בכל דרכי הפרד"ס בהבנה ישרה ונכונה. ויזכה בעמלו לעומק ולפנימיות התורה מאחר שכבר יישר לפניו הדרך ע"י עסקו בפלפול.

וראיתי להגאון המופלא חסידא קדישא כמהר"ר חיים בן עטר זלה"ה, בספרו ראשון לציון (ביאורים על שו"ע יו"ד סימן רמ"ו ס"ד), שכתב וז"ל: בהגהה, ואין לאדם לטייל בפרדס וכו'. נראה דאין מספיק לאדם לומר אדע דיני התורה איסור והיתר וכו' מפסק הדין ומהשו"ע שחיבר מהר"י קארו שנתפשט בכל הקהלות לדון על פיו, ואעסוק בחכמת הסוד. הגם כי רבה היא, נראה כי כל עוד שלא ידע עיקר הדין מהש"ס ומוצאו, אינו יכול לעמוד על אמתת הדבר [להבין חכמת הקבלה ליושרה]. אלא דעל כל פנים, אם זה האדם דעתו רחבה, יכול לקבוע עתים ידועים או ימים ידועים להסתכל ולידע בנוראות ה', לקיים מצות דע את אלהי אביך ועבדהו, כאשר הפליא לומר האלהי רשב"י צוק"ל בספר הזוהר הקדוש, עכ"ל....

...ולסיים פרק זה, לא יכולתי להתאפק מלהעתיק כאן מלשונו של אחד מגדולי הראשונים הוא רבינו יוסף יעבץ ז"ל, שהיה ממגורשי ספרד, בספרו אור החיים (פ"א), להיות שדבריו הנוגעים לעניינינו, נאמרים בטוב טעם ודעת, וראויים למי שאמרם. והגם שידעתי שלא כל העתים שוות, ונשתנו פני הדברים, וכמו שהעיר שם הרב המגיה האדמו"ר רבי צבי אלימלך מדינוב ז"ל, מכל מקום יסודי התורה אינם משתנים לעולם, ולעולם הם מושכלות ראשונות, ודברים המוסכמים לכל הדעות ולכל התקופות, וז"ל שם: להודיע, כי אין ראוי לטייל בפרדס התורה עד ימלא תורת ה' ואהבתו. גלוי וידוע לכל יודעי דת ודין, כי חכמת תורתנו הקדושה תחלק לשני חלקים. החלק הא', ידיעת פירוש המצוות על אמתתן. והחלק הב' סודות התורה. וצריך שיוקדם החלק הראשון לחלק השני קדימה הכרחית, כי מנוע להשיג החלק השני, אם לא קדם ידיעת החלק הראשון, וזה יתבאר מן השכל ומדברי חכמינו ומן הכתובים. אמנם מן השכל, כי מלכותא דרקייעא כעין מלכותא דארעא, וכמו שאיש כפרי לא ימצא חן בעיני המלך להיות מאנשי סודו, אם לא קדמו לו מעשים נרצים אל המלך וכו', כן הדבר בסודות

התורה, כי לא יזכה אליהם אם לא קדם לו מציאות חן בעיני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, מצד עשיית המצוות בלב שלם באהבה וידיעת תלמודם. וזה שאמר אדון הנביאים אם נא מצאתי חן בעיניך הודיעני נא את דרכיך וכו'. והחושב להגיע או להשיג ידיעת החלק השני קודם החלק הראשון, גדול עונו מנשוא. כי אם המלך נתן לעבדיו שני ספרים, ואמר להם, התבוננו בראשון כל תכלית ההבנה, והזהירם על כך באזהרות גדולות. ועל השני צוה, השמרו לכם פתוח אותו ונגוע בקצהו עד אמרי אליכם תפתחוהו והתבוננו בו. והם עשו להיפך, ושלחו יד באותו ספר השני, והראשון הניחוהו בקרן זוית, ולא ראוהו ולא ידעו מה הוא. אין ספק שחייבו את ראשם למלך. כן אנחנו, נצטוינו מפי מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא להתבונן בתלמוד מצותיו, ולמדתם אותם וכו', ושנתם לבניך ודברת בם וכו', ואחר זה אם נמצא חן בעיניו, הוא יגלה לנו ענין הספר השני. ואנחנו עושים להיפך, כי החלק אשר נצטוינו בו, רחוק מכליותינו וממחשבותינו, והחלק אשר הוזהרנו עליו לבלתי נגוע בקצהו, אנחנו מתפקדים וחושבים מחשבות בשכלינו הקל, מבלתי שום תענית ותפלה להשי"ת שיגלה לנו סודות, כאשר עשה אדון הנביאים [באומרו] אם נא מצאתי חן בעיניך וכו', ע"כ....

ז. וזה שכתבנו כאן בס"ד, אודות סודות התורה שהם נמסרו בתכלית ההעלם, הוא, שמלבד עומק המושג בהיות שהדברים הרוחניים אינם נראים לעינים ורחוקים מתפיסת השכל, עוד נוסף עלינו קושי גדול המונע אותנו מהשגה שלימה בהן, מצד שמגלי וכותבי הסודות כיוונו בכוונה גמורה ובהשתדלות רבה להעלים הסודות, היינו לגלותם בדרך רמז דק ונעלם, באופן שיבינם רק מי שהוא ראוי ומוכשר, אבל לשאר עמא, ישארו הדברים סתומים ונעלמים. באופן שרק בטורח רב ועיון נמרץ, ולימוד לשמה, ועל ידי סיעתא דשמיא, יוכל האדם הראוי לאותה אצטלא לזכות להשיג כטיפת גרגיר של חרדל מפשטות ידיעת החכמה הנסתרה....

...ולסיבה זו גופא נבחר רבי אבא לכתוב ספר הזוהר, ולא תלמיד אחר מתלמידי הרשב"י, וכמ"ש מהרח"ו ז"ל בהקדמתו לשער ההקדמות (דף ב' ע"ד) וז"ל: איך יעלה בדעת אנושי להבין בעיונו ובשכלו דברי אלהים חיים דברי הרשב"י ע"ה, אשר דברותיו כלהבי אש אוכלה, וחתומים וסתומים באלף חותמות. הלא תראה כי בעת פטירתו בריש אדרת האזינו, לא ניתן רשות לשום אחד מאותם שבעה עיני ה' [שהם שבעה תלמידיו המובהקים] העומדים אז אצלו לכתוב סתרי הזוהר, אלא לרבי אבא, כנזכר שם: וכך אסדרנא לכו, רבי אבא יכתוב וכו'. ואין ספק כי לולי שרשב"י הכיר וידע ברוח קדשו, כי רבי אבא היה חכם גדול, ויודע להלביש ולהעלים הדברים דרך חידה ורמז, [כדין] שלא יבינום אפילו חכמי הדור ההוא, לא היה מצוהו שיכתוב וכו', עכ"ל, עי"ש כל הענין באורך. וכזאת כתב הרד"ל ז"ל בספר קדמות ספר הזוהר (ענף ה' אות ב' סוף דף פ"ה) וז"ל: הטעם שנבחר רבי אבא לכתוב ספר הזוהר (לבד מה שנראה שהוא מפני שהיה הגדול שבהם, והבין הדברים על בוריין), מפני שהיה בבלאה, שנזכר בזה דחברי בבלאה היו רגילין להסתיר הסודות וכו', עכ"ל עי"ש באורך.

ונראה שהוא הדבר שחזר ונשנה בהמשך הדורות אצל רבינו האר"י ז"ל ונאמן ביתו מהרח"ו ז"ל, שנבחרו מן השמים שיתגלו על ידם הגילויים הנוראים שזכינו אליהם בהשמונה שערים, וספר דרך עץ חיים, ופרי עץ חיים, ונוף עץ חיים וכו', דוקא מפני היותם מבחינת הרשב"י ורבי אבא, שידעו להעלים ולכסות הסודות, כדי שיוכנו רק אל הראויים להם דוקא, על ידי יגיעתם בהם בעיון. ויתעלמו ויתכסו מהאינם ראויים, כאילו לא נכתבו ולא נאמרו מעולם. וכן נראה ממ"ש הרח"ו ז"ל בשער הגלגולים (הקדמה ל"ח דף נ"ב ע"א) וז"ל: גם פעם אחת הלכתי עם מורי ז"ל אל מקום שנתוועדו שם חברי רשב"י ע"ה כשעשו אדרא רבא דנשא, ושם במזרח הדרך יש שם סלע אחד ובו שתי בקיעות גדולות, ובאותה הבקיעה של צד צפון, שם ישב הרשב"י ע"ה בזמן [גילוי] האדרא, ובבקיעה של צד דרום, שם ישב רבי אבא, ואצל האילן שכנגד שתי בקיעות אלו במערב שלהם, שם ישב רבי אלעזר. ומורי זצ"ל ישב בבקיעה הצפונית במקום רשב"י ע"ה, ואני ישבתי בבקיעה הדרומית במקום רבי אבא, שלא

בידיעה, ואחר כך הגיד לי מורי ז"ל הענין. ולא ידעתי אם ענין הנז"ל [הוא להורות] שאחד מחברי האדרא הוא משורש נפשי והוא רבי אבא, ועל כן ישבתי במקומו שלא בידיעה. וענין ישיבתנו בשתי בקיעות אלו הנזכרים, אני מסופק אם הדבר היה להיפך מהנזכר, עכ"ל....

תכלית הידיעה היא שנדע שרחוקה היא ממנו....

...וכבר צווח ככרוכיא על התקלה הזאת הגאון מהר"א מני ז"ל, בספר המיוחס לו הנקרא כסא אליהו. ולרוב נחיצות דבריו שם, אמרתי להעתיק לשונו בכאן, וז"ל: הנה ידוע הדבר ומפורסם הענין כמה גדלה מעלת חכמת האמת, כי היא היסוד המיוסד לכל דבר, ואין יכולת לספר גודל מעלתה. וכבר נכתב על זאת ספרים מיוחדים, והאריכו בזה, ולמפורסמות אין צריך ראייה. ואמנם לא נכחד כי יש בזה מקום לדבר, כי הנה מצאנו ראינו מפי סופרים ומפי ספרים שהאריכו למעניתם וכתבו שאין לו לאדם להתרשל ולמנוע עצמו מחכמה הזאת, אלא חיובא רמיא על כל חרד על דבר ה' לגשת אל הקודש, ואכל מעץ החיים וחי לעולם. והנה הרואה יראה בריש אדרא רבא כשהתחיל הרשב"י זיע"א לגלות רזין עילאין, פתח ואמר ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה וכו'. גם יתלהב לבב אנוש בראות כי הראשונים אשר המה כמלאכים, ומרתתים בעת שיפתחו פיהם לדבר בסודות התורה. ואם בארזים נפלה השלהבת היראה הבוערת בקרבם, אם כן מה יענו אזובי קיר אשר בדור יתום כזה, אשר לא נבא כיתושים קטנים לגבי דורות הראשונים וקדושתם וטהרתם כמלאכי השרת. ואם תאמר שבדורות הראשונים לא היה רצון לגלות, ועתה בזמן הזה יש רצון מלמעלה לגלות סודות התורה, הנה הגם דבאמת כן הוא האמת, שעתה הוא עת רצון לגלות לכל אדם, אבל מכל מקום, הנה גם הגדולים אשר בדורות הראשונים שניתן להם רשות לגלות כמו רבינו האר"י זיע"א ותלמידו רבינו מהרח"ו זי"ע אשר היו דומים למלאכים, עם כל זה היו עוסקים בחכמה הזאת באימה וביראה ברתת ובזיע סגי. ואשר על כן תגדל התימה על אנשי דורות אלו, שכל אחד הקרב להיות יודע לגרוס בספר הקדוש עץ חיים ובכתבי מהרח"ו זיע"א, ידמה בעצמו שהוא מקובל גדול. וגם כל העם מקצה עונים אחריו מקודש מקודש, ומחזיקים אותו למקובל גדול. ועוד מעט ויעשה לו תלמידים, ובמעט זמן יחזיקוהו לרב מובהק ומוסמך בחכמה הזאת, ויחשיבוהו חד בדרא. והוא גם הוא יעשה לו כנפים לעוף בשמים, ורואה בעצמו כאלו עלה שמים וירד להכיר נתיבות העולמות, ויבא אז לפרש סתומות ולהכריע הכרעות עצומות, ועל זה כותב נראה לי, ועל זה כותב שהוא דוחק, וכזאת וכזאת כפי אשר יעלה בסברתו והסכמתו. וכמעט יבוא להגיה הגהות ולחבר ספרים כאשר יעלה האופן בתוך האופן. ואם תשאלנו בחיך הטובים תאמר לי איך עומדים העיגולים והיושר בכללן ובפרטן, תמצאנו שאינו יודע בין ימינו לשמאלו. ואם תשאל ממנו עוד שאלה אחרת הצריכה מאוד, תראה כי אין קול ואין עונה. הנה עתה לך נא ונוכחת מערכה לקראת מערכה, אם שאלות שהם פשוטות כאלו לא ידעת על מתכונתם, אם כן איך תסמוך על עצמך בשאר רזין עילאין, לעשות הכרעות ולחדש סברות ולפרש פירושים. והנה אם באנו לדבר במיני האנשים האלה לא תכיל היריעה הדברים הצריכים לדבר, וכל בר דעת יביט בעין שכלו ויראה ויבין ערכו. ורק בזאת אעיר אזניך, כי הלא תמצא במעשה הידועה לרבינו האר"י זיע"א, והובא בהקדמת הרב המחבר ספר עמק המלך ז"ל, שפעם אחת מצאו הרב מהר"ר אברהם הלוי ז"ל לרבינו האר"י זיע"א מרחיש בשפתיו בתוך השינה וכו'. ושוב שאל אותו מוהר"א ז"ל על זאת, וא"ל כשהוא ישן, נשמתו עולה למעלה וכו'. וא"ל מהר"א ז"ל, ולא יגלה לי מה שלמד בזאת הפעם. והתחיל רבינו זיע"א לצחק, ופתח ואמר: מעיד אני עלי שמים וארץ, אלו הייתי דורש שמונים שנה רצופים, לא יכולתי לסיים מה שלמדתי בזאת הפעם בפרשת בלעם והאתון וכו', עי"ש. גם עוד הביא שם, שפעם אחת אמרו לו חכמי ספרד, רבינו נר ישראל, כל כך חכמה מסר לך השי"ת, למה לא תחבר חיבור אחד נחמד כדי שלא תשתכח תורה מישראל. השיב להם בזה הלשון: אלו היו כל הימים דיו, וכל הקנים קולמוסים, וכל הרקיעים גוילים, לא יספיקו לכתוב כל חכמתי. וכשאני רוצה

לגלות לכם סוד אחד מן התורה, נתרבה עלי כל כך שפע כמו נחל שוטף, ואני מבקש תחבולות מהיכן אפתח לכם צנור דק וקטן לומר לכם סוד אחד מן התורה, כפי אשר יוכלון שאת, ולא להרבות לכם יותר מכדי בחנם, ותפסידו הכל, כמו הנער הנחנק בגרונו אם באה לו החלב ברבוי וכו'. עוד כתב שם שאמר רבינו זיע"א לתלמידו, אם יכתוב אדם שמונים שנה רצופים מהחכמה וסודות העליונים שמוסרים לו בלילה אחת, לא יספיקו לו לכתוב הכל, ע"ש מ"ש עוד נפלאות מרבינו זיע"א ע"ש. ועל כן אתה קורא ישר, הניח ידיך על פניך, ותמה על רבוי הסודות שנתגלו לרבינו האר"י זיע"א בעצמו. ובודאי הגמור שכל זה לא יבא כטיפה מן הים ממה שיש לגלות. ואם בפרשת בלעם והאתון כל כך גילו לו סודות, שאם היה דורש בהם שמונים שנה רצופים לא היה יכול לסיים מה שנגלה לו אותה הפעם, אם כן הביטה וראה כמה וכמה סודות רמוזים בחמשה חומשי תורה, וכמה בנביאים ראשונים ואחרונים ובכתובים. ואם כן לפי זה ספר עץ חיים שמדבר בו על כמה בחינות, היה צריך להיות ארכו מארץ מדה ורחבו מני ים. ואמנם כל זאת עשה רבינו בחכמה גדולה שפתח צינור דק וקטן. וגם בזה גילה טפח וכסה מאה רבואות טפחים. ואם כן איך ימלאנו לבו של אדם לחלק חילוקים ולפרש פירושים בדברי רבינו זיע"א כאשר יעלה בסברתו, ודי בהערה זו לחכם ומבין מדעתו, עכ"ל לענייננו.

וגם אני אסתפק כעת בכל אלו הליקוטים שהבאתי, והלשונות שהעתקתי, והראיות שייסדתי, וכל המבקש האמת יקבל האמת ממי שאמרו, וילך לבטח דרכו, על פי עצת והדרכת חכמים גדולי הדור, ויתן כבוד לתורה, ולא יזלזל בה חלילה, ובכך יבוא על שכרו במושלם, אם בפרישה, ואם בדרישה, כל אחד כפי הנאות והטוב לו בזה ובבא.

תנאי ואופני הלימוד בספר הזוהר

יא. ולענין אם ישנו חילוק בין לימוד שאר ספרי קבלה, ללימוד הזוהר הקדוש, דאולי קיל טפי, וכל אדם יכול ללמוד בו, ובפרט עם פירוש ותרגום דבריו, וכנמצא לרוב בימינו.

לזאת אשיב בס"ד, כי הרבה מלשונות הזוהר הן מובנות בפשטות, והן כעין לשונות חז"ל שבמדרשים, אלא שנכתבו בלשון הזוהר לשון ארמי. ולשונות כאלו, מותר כל יודע ספר לעיין בהם. אולם הקטעים שבזוהר כמו האדרות והספרא דצניעותא ועוד, שהם סתרי תורה ממש, שעוסקים בעומק הקבלה, ודאי שאין שום מבוא לגשת אל הקודש פנימה ולעיין בהם, רק למי שהוא בקי ורגיל בכתבי האר"י ז"ל. ופורצי גדר עולם, עלולים להנזק, בהיות שלשונות הזוהר שבהם, המדברים על דרך משל, הנה בפשטותם הם בתכלית הגשמיות, והחושב שהדברים כפשוטן, ישתבש בעיונו ותתבלבל דעתו, והוא בסכנה שינזק ברוחניות ובגשמיות.

ובפרט יש להודיע ולהזהיר, לגבי אותם הקטעים שבזוהר העוסקים על דרך הסוד, שאיסור חמור הוא לתרגם אותם, כי אין בהם שייכות עם הפשט, והם סודות מופשטים ונעלמים, ורק שהלבישום במשלים גשמיים, אבל אין להם שום דמיון עם המשל החיצוני לפי האמת. ולכן אין בתרגומם שום תועלת כלל, כי הרי אין הדברים כפשוטן כלל. ואדרבא הוא מזיק מאד, שמגשים בתכלית את הסודות. (ופשוט דגם ללשון הקודש אין נכון לתרגם לשונות כאלו). וכבר האריך בזה בתשובה רבינו הרי"ח טוב ז"ל בשו"ת רב פעלים (חלק א' חלק יו"ד סימן נ"ו), וגזר חרם ושמטא על אדם אחד על שתרגם שיר השירים והאדרות וספר שומר אמונים ללשון ערבי המדוברת בין היהודים (באותיות עבריות). ואסר בכל תוקף לתרגם סודות התורה, עי"ש באורך.

ומה שמובא בספרי האחרונים ממעלת הגירסא בספר הזוהר לכל אדם, שהוא תיקון לנפש ומקרב הגאולה (עיין מורה באצבע לג"ע החיד"א ז"ל אות מ"ד, וכבר קדמו הר"י צמח ז"ל בספרו לחם מן השמים בענין חג שבועות, והרמח"ל בסוף קונטרס דרך עץ חיים הנדפס בסוף ספר מסילת ישרים), היינו דוקא כאשר יקרא לשונות הזוהר שלא על מנת להבין, אלא בגירסא פשוטה בעלמא, בהיותו מאמין שהסודות שבהם מאירים ומזהירים למעלה, ומתקנים למעלה ולמטה. אבל אם ישתדל להבין ולפרש המאמרים הסתומים בלא הקדמת ידיעת כתבי האר"י ז"ל על בוריין, ישתבש בלימודו, ויהיה

בכלל קוצץ בנטיעות ב"מ.

וכבר כתב רבינו האר"י ז"ל בפירושו לשער מאמרי רשב"י (דף י"ט ע"ב) על מאמר הזוהר דפרשת משפטים (דף ק' ע"ב, במאמר רב י"בא סבא, בריה דיוחאי ידע לאסתמרא אורחוי וכו'), וז"ל: ובזה תבין גודל העלם ספר הזוהר אשר כתב הרשב"י, שאין כל מוחא ומוחא יכול להבין דבריו, עכ"ל.

וכתב עוד רבינו הרח"ו ז"ל בהקדמתו לספר שער ההקדמות (דף ג' סוף ע"ב) וז"ל: ואמנם, עם היות זה פשוט ומבואר כי באלו הדורות האחרונים יתפרנסון מהאי חבורא [הוא ספר הזוהר], ותתגלה עליהם החכמה הזאת, הנה לא כל הרוצה ליטול את השם יבוא ויטול, כי רזי התורה וסתריה לא יתגלו לבני אדם בכח עיונם החומרי, לולי ע"י שפע אלהי המושפע ממרום קדשו ע"י שלוחיו ומלאכיו, או על ידי אליהו הנביא זכ"ל וכו'. ונחזור לענין, כי אין ספק שדברים אלו לא יובנו בעיון אנושי חומרי, אלא בקבלה מפה אל פה, או מפי אליהו זכ"ל, או מפי הנשמות המתגלות בכל דור ודור אל הראויים להם. והרמב"ן ז"ל אחרון המקובלים קרוב לדורנו, כתב בסוף הקדמת ספרו על ביאור התורה בלשון הזה, וז"ל: ואני הנני מביא בברית נאמנה, נותנת עצה הגונה לכל מסתכל בספר הזה, לבל יסבור סברא ואל יחשוב מחשבה בדבר מכל הרמזים אשר אני כותב בסתרי התורה, כי אני מודיע נאמנה שלא יושגו דברי ולא יודעו כלל בשום שכל ובונה, זולת מפי מקובל חכם לאוזן מקבל ומבין. והסברא בהם אולת ומחשבה רבת הנזקין ומונעת התועלת. אל יאמין בשוא נתעה, כי לא תבואהו בסברותיו רק רעה, כי ידברו אל ה' סרה לא יכלו כפרה, אל יהרסו אל ה' לראות וכו'. ואם הרמב"ן ז"ל אחרון כל המקובלים, הפליג לדבר כזה, באומרו שלא יושגו דבריו בענייני הרמזים ובסודות התורה כלל ועיקר, איך יעלה בדעת אנושי להבין בעיונו ובשכלו דברי אלהים חיים, דברי הרשב"י ע"ה, אשר דברותיו כלהבי אש אוכלה, וחתומים וסתומים באלף חותמות. הלא תראה כי בעת פטירתו [של רשב"י] בריש אדרת האזינו, לא ניתן רשות לשום אחד מאותם שבעה עיני ה' [התלמידים] העומדים אז אצלו לכתוב סתרי הזוהר, אלא לרבי אבא, כנזכר שם וכו'. והנה עם שכבר נתן לו רשות רשב"י לכתוב וכו', השיב לו [רבי אבא לרבי אלעזר, עיין בזוהר פרשת משפטים דף קכ"ג ע"ד] דמכאן ולהלאה להו מילין סתימין בגוונא. אבל לשאר חכמי דורם, עם היותם תנאים, ולבם רחב כפתחו של אולם, עם היותם כתובים, הם אצלם מילין סתימין, ולא אתגליין אלא לחברייא האילין בלחוד וכו'. ורשב"י נאה דורש ונאה מקיים [שהזהיר על גילוי הסודות], והגם שציוה לרבי אבא שיכתוב, ובהיות שיכתבם בעולם גדול, כאילו לא נכתבו כלל דמו וכו'. ולכן בראות רשב"י ז"ל ברוח קדשו ענין זה [שתתגלה החכמה בדרא בתראה סמוך לביאת המשיח] ציוה לרבי אבא לכתוב ספר הזוהר בדרך העלם, להיותו מוצנע למשמרת עד דרא בתראה קריב ליומיה מלכה משיחא וכו', עכ"ל. עיין שם באורך עוד, שכתב שרבו האר"י ז"ל, על ידי רוח הקודש שהופיע עליו, קבל פירוש הזוהר לאמיתתו מפי אליהו זכ"ל, וזולת זה לא היה אפשר להבין כוונת לשונות הזוהר לרוב עומק דבריו, עיש"ב.

וכתב הרב המקובל רבי ברוך מקאסוב ז"ל בהקדמת ספרו עמוד העבודה, וז"ל: ותמהתי על אנשי דורנו, שהצנועים שבהם מושכין את ידיהם מללמוד חכמת האמת. ויש מהם נותנים סיבה וטעם לזה, כי פשתה המספחת וצרעת ממארת אשר נתרבו הכופרים באלהי ישראל וכו', ומאמינים במומר המפורסם וכו' ש"ץ ימ"ש וכו'. והכופרים הללו יש להם כמה וכמה הקדמות שהם כפירות גדולות, ועושין להן סמוכות בדברי הזוהר והתיקונים בדרכים עקשים ונלוזים וכו'. הן אמת כי מספר הזוהר ראוי להתרחק בתחילת לימודו עד כי יפליג לימודו בכתבי קדשו של האר"י זלה"ה וכו', ואחר כך ילמוד בספר הזוהר והתיקונים. ובתחילת לימודו, לא יפליג עיונו בספר הזוהר, כי הלא הוא ספר סתום וחתום, ועל ידי זה קרוב מאד לטעות בדבריו, שעל המעט יש לו משמעות ידוע ומפורסם, ומפני כך הכופרים יערב להם לתקוע הקדמותיהן המזויפות והשקריות בסתימות לשון הזוהר והתיקונים. ולכן ראוי למעט הלימוד בספר הזוהר. אבל בכתבי האר"י ז"ל אין שום חשש כלל ועיקר לבוא לידי תקלה ח"ו, כי דברי האר"י ז"ל מבוארים מאד הם למשכילים, ואינם סובלים כלל פירושים זרים וכו', [פירוש

כדי לבוא לטעות בהם באמונות כוזבות, ולהלביש בהם בוקי סריקי, כמו שעלול להיות כן ללומדים בספר הזוהר בשטחיות, בהעדר מהם ידיעות מקיפות ומעמיקות בכתבי האר"י ז"ל, עכ"ל לענייננו. הרי לן להדיא שאי אפשר בשום אופן להבין ענייני הסוד שבספר הזוהר בשכל אנושי, ורק באמצעות הפירושים וההקדמות שגילה האר"י ז"ל, יוכל המעיין להבין עומק סודות הרשב"י בזוהר. ואם כן הרי חזרנו לכל מה שכתבנו מעיקרא לגבי היתר הלימוד בספרי הקבלה, שהוא דוקא למי שראוי מצד השתלמותו בתורת הנגלה, וחסידותו במצוות ובמדות טובות. ורק אחרי שילמד שנים רבות בכתבי האר"י ז"ל, ויהיה בקי בהם, אז יוכל להבין ולפרש לשונות הזוהר, וכן להבין בעומק הפירושים שנכתבו על הזוהר, דאי אפשר כל זה אם לא שקדם לו ידיעה מקיפה ועמוקה בכתבי האר"י ז"ל. באופן שמעולם לא התירו גדולי ישראל הלימוד בפירושי הזוהר למי שלא הגיע למדה זו. וזה פשוט וברור. ועיין עץ חיים (שער א' ענף ה'), שכתב שם הרח"ו ז"ל בפירוש, שבלי ידיעה מושלמת של כל הקדמות הקבלה שבתורת רבו האר"י ז"ל, ישתבש האדם בעיונו בספר הזוהר, ולא ידע לכוין הדברים ולפרשם וליישבן על נכון, עיש"ב.

באופן, שאדרבא, הלימוד בעיון ובהבנה בספר הזוהר, לא יתכן כלל אלא למי שכבר השתלם בלימודי האר"י ז"ל, ובודאי שאין שום מבוא לכל זה לבני אדם שלא הגיעו למדה זו.

עצות והוראות להנכנסין לתורת הח"ן בזמנינו

יב. ונבוא עתה לסכם כל הנ"ל, ולתת דרך ישרה לפני מבקשי האמת באופן ותנאי הכניסה ללימוד סתרי התורה בזמננו. והוא, דהגם שלימוד סתרי תורה הוא חיוב, והוא חלק בלתי נפרד ממצות תלמוד תורה, וכמו שכתב רבינו האר"י ז"ל בריש ספרו שער המצוות שהעתקתי דבריו לעיל, ועוד דבלעדה, הרי אי אפשר לעמוד על אמיתת מצות האמונה במציאות הבורא יתברך, ואמונת יחודו וכו', מכל מקום, כבר פירשו וביארו גדולי המקובלים שאינו חיוב כולל לכל אדם, דלאו כל מוחא ומוחא סביל דא, ורק הראויים אליה מצד כשרון מעשיהם, ותיקון מדותיהם, ושלימות ידיעותיהם בתורה, המה החייבים בלימודה, להשתלמות עצמם וענייניהם. ואילו הבלתי ראויים אליה, אסור להם לגשת ללימודה, ויקבלו שכר טוב על הפרישה יותר מעל הדרישה. וככל הנ"ל בדבריננו.

ולדעתי, גדר הראויים בימינו, הוא סוג אברכים בני תורה מנקיי הדעת, אשר תורתם אומנותם מעת קטנותם, ולהם ידיעות מקיפות בש"ס ובפוסקים, וכח עיון ישר ועמוק, ורגילים בחכמת הפלפול. גם צריכים להיות בעלי מדות ומעשים טובים, ומסוג העובדים והמחפשים והכוספים להשתלמות בעבודת ה' ובידיעת התורה.

וכמובן, עוד תנאי הכרחי יש, והוא שיהיו נשואים. והטעם פשוט, כי בהיות חכמת הקבלה מיוסדת על דרך משל מענייני האדם, וכמ"ש (איוב י"ט כ"ו) ומבשרי אחזה אלוה, והרי כמה מאותם המשלים שבספרי המקובלים הם בענייני האדם השלם, בבחינת איש ואשה שזכו, לכן רק הנשוי שהוא עומד בדרגת שלימות זאת, הוא הראוי לעסוק בלימודה ובמשליה. כי הבלתי שלם, מטבעו יבוא להרהורים, ויפגום בלימודו בלא שום ספק.

ולגבי הגיל, נראה דמי שיש בו כל אותן המדות שמנו חכמים שהזכרנו לעיל, והוא סמוך לגיל שלשים, יוכל לקבוע עתים ללימוד הקדוש. אבל צעירים ממש, הגם שהרמ"ק ז"ל באור נערב כתב שמגיל עשרים ואחד יכול ליכנס אל הקודש פנימה, הנה אין לדמות דורו דעה, לדורנו. ובזמננו ת"ח צעיר בגיל ההוא, היה כבר בקי ורגיל בכל הש"ס, ואילו בזמננו, רחוק הדבר, ואין צורך לפרט, וכולי האי ואולי שבגיל המתקרב לשלושים יתחיל האדם להשתלם בידיעות, ומתבשל ומתיישב שכלו, באופן שיוכל להתחיל בלימודים.

וגם מובן מאליו שהמדובר בכל הנ"ל הוא בקביעת עתים גם ללימוד הסוד, אבל לא חלילה להזניח העמל והיגיעה בלימוד הנגלה. והוא, דאפשר לחסר מעט מזמן הלימוד שבתורת הנגלה, כדי לקבוע עתים גם ללימוד הסוד כמה פעמים בשבוע, כשעתיים כל פעם. או להרואים סימן ברכה בלימודם,

בכל יום כנ"ל. ובתנאי שיהיה עדיין עיקר עסקם ויגיעתם, בהמשך השתלמותם בתורת הנגלה, שילכו בהם מחיל אל חיל בד בבד עם לימוד הסוד. אבל בשום אופן לא לעשות לימוד הקבלה עיקר בכמות ובאיכות, אלא ביגיעת שניהם יחד, וכיחס הנ"ל.

ועיין בספר סוד מרע, שכתב שם המחבר בזה (בסוד מרע התשיעי) וז"ל: ולימוד גמרא ופוסקים לא תבטל הרגלך ושיעורים שלך בשום אופן [כדי למצוא זמן לקביעות בלימודי הסוד]. אמנם זאת תעשה, כגון אם היית רגיל ללמוד ה' דפים גמרא וה' פרקים משניות וכדומה, תקמוץ מעט בלימוד, ותלמוד דף אחד או שנים לפי יכולתך וכו'. והעיר שם מהרצ"א מדינוב ז"ל בהגהה (אות נ"ז), וז"ל: ולי הקטן נראה דחלילה לקמץ גמרא ופוסקים, כי בעוה"ר נתמעטו המורי הוראות בישראל, אין דורש ואין מבקש וכו'. כך מצינו בגמרא מתוך שחסידים הם תורתם מתברכת. והאדם יראה לעיניים שכך הוא, ויוכל ללמוד בשעה אחת מה שלא יוכל בשתיים וכו' תתברך בו התורה וכו', עכ"ל. והדברים קלורין לעין.

גם מובן הדבר, שיחד עם כניסתו אל היכל לימוד קדוש זה, מתחייב האדם לקבל על עצמו לנהוג מנהג חסידים, בתוספת על מה שהיה נוהג מקדם. ולדקדק בתכלית בקיום המצוות, בכל פרטי הידוריהם עד מקום שידו מגעת, ולהכנס לפנים משורת הדין בענייני הלכה, ולהתרחק מן הקולות. ובפרט להזהר ולהקפיד באזהרות וחומרות שכתבו גדולי המקובלים, שהמה כתנאי אל הכניסה לפרדס החכמה, וכאזהרות "סוד מרע ועשה טוב" שקבעם מהרח"ו ז"ל (ברישי ספר עץ חיים), כתנאי לכל נכנס פנימה בשערי המצויינים.

צריך הלומד ח"ן להיות איש חכם ביסודי האמונה ומבין מדעתו דבר מתוך דבר יג. עוד צריך הלומד בחכמת הקבלה להכיר מגבלות שכלו, שהוא קצר מלהבין בסתרי תורה הנעלמים והנסתרים והמופשטים, ושעלול מאד לטעות בהבנתם, ולבוא לקיצוץ בנטיעות ח"ו. ולכן צריך תחילה להיות בקי ורגיל בידיעה עמוקה בכללי יסודי האמונה המקובלים לנו מחכמי התורה, ולדעת בביור שאין דברי המקובלים סותרים כמלוא נימא לאותן מושכלות ראשונות שביסודי האמונה המקובלות לחז"ל. אולם אין מספיק כתנאי אל הכניסה ללימוד הקבלה רק במה שיכיר מגבלות שכלו וקוצר דעתו, ועל סמך זה יכנס בלימוד סתרי התורה באופן שטחי ומוטעה, המעלה בידו ידיעות שהן היפך מיסודי האמונה, ולא יטרח להעמיק הבנתו בהם, כדי להשוות בין הנאמר בספרי המקובלים, לבין היסודות המקובלות לנו בעיקרי יסודי האמונה, כדי שיעלו בקנה אחד. וזה מחמת חושבו שדי לו בכך שהוא מאמין בפשטות, ואין צורך לו לברר ולהבהיר המקובלות אצלנו בעיקרי האמונה, על ידי הנאמר בספרי המקובלים. וכאשר ראיתי רבים, שוגים ומגמגמים ביסודי התורה והאמונה, כשהמובן אצלם מתוך לימודם בקבלה הוא היפך אמונתנו המקובלת, וסומכים על "תמימותם" באמונה הפשוטה, שיצילם מיום הדין על הבנתם המוטעית בשרשי יסודי הדת על פי חכמת הקבלה, שמעלה להם מסקנות שאינן תואמות לעיקרי האמונה. כי אדרבא, תכלית לימוד תורת הנסתר הוא כדי לברר ולהבהיר ולאמת יסודי האמונה ביחוד ה', ולא לערפלם ולבלבלם, וכמ"ש רבינו הרמח"ל ז"ל בריש ספרו חוקר ומקובל וז"ל: אמר המקובל, דע, שכל ענין חכמת הקבלה אינה אלא לברר משפטו יתברך, ושהוא אחד בתכלית היחוד האמיתי, ואין בו שינוי, ולא אחד ממקרה הגוף ח"ו, עכ"ל. (ר"ל הגם שכל לומד סתרי תורה בשטחיות עלול לחשוב ההיפך, ב"מ).

וכן הזהיר רבינו הרמ"ק ז"ל אל המקובלים בריש ספרו אלימה (פרק ד' דף ב' ע"ב), שלא יבואו מתוך לימוד שטחי ומוטעה בחכמת הקבלה, לסתור אמונת היחוד המקובלת בישראל, אשר מאוד עלול האדם לטעות בזה אם ילמד דברי המקובלים בשטחיות. וז"ל שם: והנה בכלל אזהרה זו [של אמונת היחוד הוא] אל המקובלים, שלא יאמינו שהספירות חלק מעצמותו הדבק בו, ונשתלשלו ונפרדו ממנו. שאם יאמרו כן, עשאוהו אחד שנפרד לחלקים, ומשתלשל מעילא לעלול ח"ו, וזה עון פלילי. ומה גם באומרם עליית הספירות לאין סוף, והתאחדם בו, שהרי עשאוהו המתקבץ מריבוי הנמצאים הנאצלים.

ולא יעלה בדעת, שמפני שירחיקו בלשונם הריבוי מהספירות, ויאמרו אחדותם, יצאו מהטעות הזו, שהרי, שאפילו שיפליגו באחדותם, אין אחדותם אחדות, להעריך אחדות אין סוף מקבוצים. והנותנים כניסה וקיבוץ לספירות באין סוף, חשבו שהפליגו באחדות, והם רבו בפירוד, ועשאוהו אחד המתקבץ מחלקים, או אחד המתחלק לרבים, עכ"ל. והרי ידוע שכמה לשונות ישנן בכתבי המקובלים שהלומד בהם בשטחיות, יחשוב שאומרים כדברים הנ"ל, ואם אינם מעיינים, ולא קדם להם ידיעות יצוקות וברורות בעיקרי האמונה, בודאי שכל שיבינו מספרי הקבלה בעיונם השטחי, הוא הריסת כל יסודות עיקרי אמונתנו התמימה. ונמצא שבא ללמוד תורת היחוד, ומעלה בידו פירוד ואנדרלמוסא ב"מ, ודי בזה בכאן. ועוד חזון למועד להבהיר ולייסד כללים נחוצים אלו במקום אחר.

והנה, לאור כל הנאמר בתשובתנו זו, הרי פשוט הדבר שאין מקום בבית מדרש זה של תורת הרוז לבעלי תשובה חדשים, ולבעלי בתים שאין תורתם אומנותם, אשר טרם מלאו כריסם בשר ולחם, וטרם ראו אור הפלפול בימיהם. והפורצים גדרים אלו, הם מחללים את השם הגדול והנכבד, ומבזים את התורה, ועלולים ח"ו להנזק מלהט החרב המתהפכת כדי לשמור את דרך עץ החיים. ולשומעים יונעם, ואנו את נפשנו הצלנו.

אופנים שמותר לכל אדם להתבסס מתורת הח"ן

יד. והנה כל האמור הוא בקשר ללימוד סתרי התורה גופן, היינו בצורתן המופשטת והנעלמת, בדרך משל ונמשל, כאשר עוסקים בסודות שברום האצילות, בענייני העשר ספירות בלימה, וכפי סגנון הגילויים ולימודי האצילות שבכתבי רבינו האר"י ז"ל בפרט, ובהולכים בדרך שיטתו הבהירה בכלל. אבל לטעום מעט דבש בקצה המטה ממושגי ויסודי הקדמות חכמת האמת בדרך רעיוני, ולקלוט מעט חום רוחני דקדושה והתלהבות לעבודת ה', ולהרחיב מעט אופקי הידיעות בטעמי המצוות ובכוונות התפלות, ובמושגי פגם ותשובה ותיקון וכו', זה בהחלט מותר, ואפילו נחוץ, לכל בן - תורה, כשמקבלים מושגים אלו בדרך המעטה על ידי מסך, ובלבוש מאמרי מוסר, ומחשבה, וחסידות, וכמו שנמצא בספרי הרמח"ל, כדרך ה' ודעת תבונות, או ספרי גדולי המוסר המושתתים על יסודי חכמת האמת, כמו ספר נפש החיים, וספר התניא, וספרי גדולי החסידות, שאין ספק דמותר לכל אדם להתחמם לאורם, ובתנאי שיקבלו הדרכת חכם לאופן הדרישה בהם, וילמדו בהדרגה, ובהתאם לכח קבלתם והבנתם. וללימוד באופן זה אינם צריכין כלל לכל התנאים דלעיל, וכל אברך בן תורה רשאי לקבוע עיתים ללימודי קודש אלו. ואפשר שמתוך הכניסה דרך ההקדמות שבספרים כאלו, ימצאו אחר כך מסלול שיכנסו בו יותר אל הקודש פנימה ללימודי האצילות של האר"י ז"ל, כי האל לא ימנע טוב להולכים בתמים.

ומכאן תשובה לשאלתכם בעצם, לגבי סוג הבעלי תשובה אשר חדשים מקרוב באו, לחסות תחת כנפי השכינה ולהסתופף בחצרות בית ה', וכבר טעמו ופלטו מגיעולי הנכרים, פיגול אמונותיהם ודעותיהם הכוזבות והמזוהמות, ודרכי פולחנם להשגת "רוחניות", וכדומה, ומעתה ששבו לצור מחצבתם, הנה הם מחפשים גם ביהדות מדה כנגד מדה - "רוחניות בזול", אשר זה אינם מקבלים מיד בשלב הראשון בלימוד ועיון הש"ס ומפרשיו, ולכן הם נכספים לדעת מושגי סתרי תורה ודרכי פעולות והנהגות המקובלים, הקורצים לדמיונם. הנה, ברור הדבר שלכאלו אין אפילו שייכות ושום אפשרות קירבה לחכמת האמת בצורתה המופשטת דלימודי האצילות שבכתבי האר"י ז"ל ודכוותיהו וכנ"ל, וכל שכן בספר הזוהר שהוא קה"ק, אבל מוריהם ומדריכיהם יכולים (וגם אפשר לכתחילה), להעתיק להם מספרי מוסר וחסידות, יסודות אמונה וטעמי מצוות ודרכי עבודה, המיוסדים על דרך הקבלה, וזה יספיק להם והותר, וישמחו בהם כמוצא שלל רב. וגם יועילו להם להתקרב יותר ולהתחזק בעבודה, כי פשיטא שאין להם שום מבוא להבין ולדעת את הכמוס והטמון בספרי המקובלים האלהיים כהאר"י ז"ל ודכוותיה בלאו הכי. אולם, גם טעימה מועטת זו הנ"ל, יתנו שהיא תמורת הצלחת לימודם בנגלה, ותול"מ.

וכאן המקום לומר דברי עידוד לכל מבקשי האמת, כי בענין סתרי תורה כאשר מגיע האדם לכל אותם התנאים שלפיהם הוא ראוי ללמוד חכמת הקבלה, יזכוהו מן השמים להשתלם גם בחכמה הזאת. אולם הנדחקים להתפרץ פנימה בלא עת, מסכנים עצמם, ומפסידים גם במה שהיו יכולים להצליח ולעשות חיל, הוא הלימוד בתורתנו הנגלית. ועל זה אמרו חז"ל במ"ח דברים שהתורה נקנית בהם (אבות ו' ו'): המכיר את מקומו. וזה נאמר גם בענין הרוחניות ולימוד התורה, כמו שפירשו בספרים, מאמר חז"ל (אבות ד' א'): איזהו עשיר השמח בחלקו, שגם ברוחניות ובלמוד התורה, צריך האדם להכיר את עצמו ואת מדריגתו בכל עת, ולדעת לעמול ולהשקיע בעבודת ה' ובלמוד התורה בדרגות שהן מתאימות למדריגתו, כדי שיעשה חיל בהן ויצליח, וירוהו צמאנו בהן, וישמח בהן כמוצא שלל רב. אבל העולה במעלות על מזבח העבודה והלימוד, לחטוף מדריגות שאינם בהישג ידו, לא די שאינו מגיע אליהן, אלא שגם מפסיד מה שיכול היה להשיג, ונסוג אחור. והדברים ארוכים וידועים. (עיי' מ"ש בזה בספר שו"ת רב פעלים של מרן הרי"ח טוב ז"ל ח"ג סוד ישרים סימן י"ג בסופו, בתשובת הגר"א מני ז"ל אל המחבר, ודו"ק). ורק בזה יהיה לב האדם סמוך ובטוח, כי לא ימנע האל טוב להולכים בתמים, והולך תום ילך בטח.

והעיקר, הוא ליזהר מלדמות האדם בנפשו שהוא בא לעולם בשביל לעסוק בקבלה ולא בנגלה, וכפי שטועים רבים לומר כן. וטענה בפיהם שאינם רואים סימן ברכה בלימוד הנגלה, ואדרבה, לדעתן, בקבלה הם עושים חיל. והבל יפצה פיהם, כי האמת היא בהיפך ממש, שצריך האדם להשקיע עמל במה שקשה לו, ולפום צערא אגרא. באופן שאם קשה לו ללמוד נגלה, זהו סימן מובהק שהוא בא לעולם דוקא בשביל כך. ובלאו הכי, מה שחושב שקל לו לימוד הסוד, הוא דמיון כוזב, כי מאחר שאינו מעיין, לכן נדמה לו שמה שגורס ומקשקש בענייני סוד, נקרא שמבין. ולפי האמת כל מה שחושב ומבין הוא טעות מעיקרא ורבת הניזקין.

ושוב ושוב עלינו לזכור, שבשום אופן אי אפשר לנו לדמות עצמנו לגדולי חכמי הדורות שלפנינו, שלמדו תורת הקבלה גם בצעירותם, כי מלבד שהיו קדושים וטהורים במדריגות עליונות שאינן בנמצא בזמננו, ולא טעמו טעם חטא מעולם, עוד בה שהיו לומדים תורה מקטנותם, והיו מעינים ובקיאים בה להפליא, ולכן אין שום דמיון מסדר הנהגתם אלינו כדי שנתיר לבני אדם שבדורנו שבקושי רכשו לעצמם מעט גירסא בש"ס, בידיעות קלושות מוטעות ומבולבלות, ליכנס ללימוד הקבלה מיד בצעירותם. ובסולם העליה יעלה ויבוא לאט לאט ובכובד ראש בעת ובזמן הראוי והמתאים, ואז ימצא הכל מוכן ומזומן אל הסעודה, ואכל וחי לעולם, כי משלחן גבוה קא זכי.

ובפרט בני אדם שבעבר עברו על עבירות חמורות המטמאים נפש וגוף, ולא יפליטו הטומאה שקלטו, המטמטם שכלם ומונעם מלהבין סודות התורה, עד שיפליגו בתשובה במשך שנים רבות, בתעניות ובסגופים, וביגיעת תורת הנגלה, וכמ"ש האר"י ז"ל בספר עולת תמיד (דף מ"ו ע"א) באריכות עי"ש. ומחטיאי הרבים המלמדים "חכמת הקבלה" לרשיעי הדור ולגויים, אין להם כפרה עולמית, שמבזים תורת האמת, ומחללים שם שמים באופן מבהיל. וכבר אמר דוד נביא ה' ונעים זמירות ישראל (תהלים כ"ה י"ד): סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם. ודי בהערות ואזהרות אלו למבקשי האמת, והטועים והמתעים יוליכם ה' את פועלי האון, ושלום על ישראל.

הצעיר יעקב משה הלל יצ"ו